„ALMA MATER“ • ARTE • „ILUMINĂRILE“ LUI ARTHUR RIMBAUD

Anul XIV
Nr. 23 (475)
Simbătă
5 iunie
1971
8 pagini
1 leu

Proletari din toate țările, uniți-vă !

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

nicolae iorga

100 de ani de la naștere

Tinerețea lui Moromete

XVI

de Marin Preda

De aceea nici nu auzi cum o femeie care tocmai ieșise pe poarta morii cu căruța plină cu saci, îl strigă încetinind caii în dreptul lui. Femeia însă nu-l mai strigă a doua oară și un timp omul de pe marginea drumului și căruța cu cai merseră împreună în liniștea acelui început de înserare care se lăsa peste sat.

— Hm ! făcu Moromete deodată, strîmbîndu-se supărat și se abătu din drumul lui, coborî șanțul și se apropie de căruță ; puse piciorul pe vătraiul loitrei și se urcă sus lîngă muiere. Asta e o treabă de tine ?! zise el.

— De ce Ilie ?

Moromete începu să clatine din cap ; nu se făcea ! Sînt lucruri care au rostul lor și ce rost e ăsta să...

— Credeam că ai murit și tu, nu numai bărbatu-tău ! zise el ferindu-se. Mă, ziceam, ăla o fi murit și ea pe-acolo prin Rîca ei, de n-a mai dat nici un semn că mai e pe lumea asta !

— Aha ! făcu muierea. Și m-ai îngropat și pe mine alături de el și ți-ai văzut de treabă. Parcă mai cunoști tu pe cineva de cînd ți-au fugit feciorii ? Las' că nici cînd eram pe-aici nu prea te gîndeai tu la mine, dar o dată de Crăciun și de Paști tot mai ne vedeam noi.

În tot acest timp, Moromete nu-i aruncase muierii nici o privire. Dar se uita ea la el.

— N-ai îmbătrînit neam, spuse ea mai departe, ai ceafă dreaptă Știu că ai trecut de șaizeci, dar nu știu cu cît.

— Nu cu mult, răspunse Moromete cu încîntare, parcă minunîndu-se că iată, trăiești mult, veri după veri și ierni după ierni, și cînd te uiți în urmă vezi că n-ai deciț șaizeci și ceva de ani. Orice-ai zice, nimeni nu te împiedică să te gîndești că mai poți trăi optzeci.

— Am auzit că tu și Catrina vă aveți ca la douăzeci de ani, ea a vrut să te lase, tu ai alergat cu parul în mînă după ea pe după casă... Cică te-ai prefăcut bolnav, așa e ?

— Așa e ! întări Moromete subțirel.

— Ei, ce-ți pasă ! Fi-tău Niculae e bine, Ilinca am auzit că o să se mărite și ea ! Numai Paraschiv săracul, e bolnav. De ce nu-i dai și lui niște bani, să-și ia doctorii ?

— I-am dat Fico, crezi că am așteptat să vii tu la moară în Siliștea și să ne întîlnim noi doi ca să-mi dai tu ideea ? Da mi-a spus muierea aia a lui că nu se îngrijește. După ce i-am dus eu banii, că am strîns și eu de la ce mi-a dat Niculae, primul drum pe care l-a făcut după ce-am plecat eu, a fost la cîrciumă ! „Nu se mai stăpînește, tată, mi-a spus creștina aia cu care trăiește, n-am ce să-i fac. bea și fumează și hîrjîie pe urmă din gît de mă și sperie. Da el zice, „lasă fă, că nu mor eu, v-arăt eu vouă la toți, vă muma în..." Care-or fi ăia toți și ce vrea el să le arate numai el știe ! Care-or fi ?

Muierea însă nu-l urmărise chiar cu toată atenția, și s-ar fi zis că nu prea îi păsa ei de soarta lui Paraschiv.

— Arăți bine, dar nu ești vesel ! zise ea. De ce ? Crezi că mai ai tinerețea în față să te zbați din pricina unuia sau altuia ? Care cum și-a așternut, așa să doarmă !

— Crezi că nu mai pot eu de inimă rea, Fico ? Zic și eu că mă întrebași, răspunse Moromete într-adevăr senin.

—Ăsta e norocul tău, zise muierea. Ai minte de om tînăr, altfel ai fi murit de mult, după cîte te știu eu.

— De ce zici tu asta ?!

— Așa !

Avea în ea ceva ocrotitor această muiere. După dinții întregi care i se vedeau cînd vorbea, nu părea să fi trecut demult de patruzeci și cinci de ani, iar de departe arăta și mai puțin, fiindcă statura ei semăna cu o unei fete. Era îmbrăcată toată în negru, așa cum au obiceiul unele muieri cînd ies din satul lor și se duc în alt sat, cînd pun pe ele ce au mai frumos, chiar dacă au de făcut o treabă.

— Așa ai fost tu bun și nu ți-ai ridicat, de cînd te știu eu, ochii la o muiere. Ai avut două, pe soră-mea, săraca, pe care ai omorît-o, și pe Catrina, care o să te omoare ea pe tine, cu zile, dacă n-o gonești de-acasă, sau dacă nu fugi tu. Ia să te fi uitat, și ai fi văzut că n-ar fi îndrăznit ea să te lase singur și bolnav în pat și să-i scapere ochii ăia veninoși de bucurie că ai să mori. E nebună, să știi de la mine, să-ți aduci aminte !

— Eu zic că n-o să mă lase Dumnezeu să mă canunesc cînd n-oi mai putea, zise Moromete.

— De ce să nu te lase ? Parcă Dumnezeu are milă de ăl bun și îl pedepsește pe-ăl rău ? zise muierea.

— Da' cum crezi tu că e ?!

— Uneori e și după păcate, dar alteori nu e ! zise muierea. Al meu, după cîte bătăi mi-a tras, ar fi trebuit să se canunească și el nițel cînd l-a luat Dumnezeu. Nu s-a canunit neam, a murit întîmpinat.

— Erea acasă ? o întrebă Moromete.

— În pat, zise muierea. Venisem de la cimitir și pusesem cușnița cu colaci de grindă. Mi-e foame, zice, și văd că se ridică și întinde mîna în sus să ia cușnița. A ! a tăcut și gata.

Urmă o tăcere. Căruța ieșise demult din sat și caii, simțind parcă roșul asfințitului în spate, începuseră să bată grăbiți drumul cu copitele. Moromete avea aerul că merge și el acasă, cu toate că satul lui era în urmă, nu înainte. Stătea mereu cu fruntea puțin plecată și nici acum nu întorcea privirea să se uite măcar o dată la muiere, deși din spusele lor se înțelegea că n-o mai văzuse de multă vreme.

— Că, s-ar putea ca muierea asta a mea să-mi facă și să-mi dreagă, admit, murmură întru tîrziu, ca pentru sine. Dar că pe soră-ta Rada ași fi omorît-o eu, asta de unde ai mai scos-o ?

— Ai omorît-o după ce l-a făcut pe Achim, zise femeia. Mi-a povestit pe patul morții.

— Ți-a povestit ?

— Da, mi-a povestit.

— Hm !

— Mi-a povestit și altele, nu numai asta !

— Ei, ce vorbești !

— Săraca, n-am să uit pînă oi muri cum s-a întors ea acasă și a venit la mine să-mi povestească cum ai dat tu peste ea în plină zi, pe mirișe, la capătul locului tău din Pămînturi. Uite, pe-acolo ! zise muierea arătînd cu biciul spre stînga, în depărtare. Era un stejar pe-acolo, a îmbătrînit și s-a uscat. Știi cum te-a poreclit ea atunci, nu ți-am spus nici pînă acum ?

Moromete nu răspunse și cîtva timp muierea nu turbură nici ea tăcerea cîmpiei pe care păcănitul roților și loviturile copitelor o făcea parcă să sporească și mai mult. Moromete înălță în sfîrșit un umăr. Hm ! În acest ceas al vieții sale trebuia să afle despre sine lucruri pe care nu avusese timp să le afle atîta amar de vreme ! Șaizeci și ceva de ani nu sînt o glumă, ei, uite că tinerețea sa tot mai era aproape în mintea cuiva ca și cînd ar fi fost ieri.

— Lumea care m-ar auzi și te cunoaște nu m-ar crede, spuse femeia mirîndu-se parcă pentru întîia oară de ciudățenia faptului. Te-a poreclit Mutul. Nu vorbeai neam ! Pe urmă, cînd v-ați luat și te-am cunoscut și eu, am văzut că așa erea. Te uitai la mine, te uitai la ea, te uitai la tata, la oricine te uitai, nu ziceai nimic. N-aveai darul vorbirii ! Da ce mustață frumoasă aveai și ce subțirel arătai ! Nici acuma nu ești gras, dar ți s-au adîncit ochii. Era nebună săraca după tine, din prima zi am văzut-o că-și pierde mințile. Fiindcă trebuie să știi și tu că după ce ai venit pe la noi și te-a văzut mama, cînd am rămas numai noi, i-a spus Rădiții : fugi fă, de-aici, cum o să te ia ăsta pe tine ? Ăsta e un om serios, ce i-o fi venit să se uite la o urîtă și la o melă ca tine ? Că de stricat nici măcar o vorbă văz că nu strică pe tine. Rădița a început să rîză : „Ei, o să vedeți că mă ia, așa urîtă cum credeți voi că sînt ! Și dacă e mut și nu vorbește, știu eu de ce e !" Eu am înghețat, se smintise Rădița, știam ce înseamnă vorbele astea ale ei și mi-era frică să nu înțeleagă toată lumea ce-a vrut să spună. Dar mama s-a strîmbat doar așa și a dat din umeri : „Se poate ! a zis. Găsește și-o găină chioară un bob !" Ești vinovat ! Nu trebuia să te uiți la ea ! Dacă nu te uitai, ar fi găsit și ea acolo un creștin de la Dumnezeu și poate ar fi trăit și acum !

(Continuare în pag. 4)

Noapte cu trandafiri

Noapte de mai, la Brăila. E tîrziu, e prea devreme tîrziu, și miroase a grîu zdrobit de fulgere, a nuc trăznit și a trandafiri culeși de Maica Domnului. Tinerețea mea, scîndură frecată cu salpetru, dansează pe funiile de marmoră ale Măcinilor. Ce scurtă era vara, îți amintești ? Iunie, Iulia. *August. Trup de copil dormind în grîu, cu capul pe doi pui de prepeliță. Sus, peste fantoma teilor, fantoma unui bal. Și primul vers al meu : „Domnișoară, carnea-ți albă, bate cuie-n carnea mea". Și tu, neasemuită vară, Iunie,* Iulia. *August.*

Noapte răpită de-au gînd cu lună care nu se vede. M-am îmbătat (cu vin și cu doi pași de tango. Iunie, Iulia, *August) și vreau să întind piciorul în stradă, ca să mă calce o trăsură veche și rana să-mi miroase mereu a cai și a lemn de corabie plecînd spre Cornul de aur. „Tăcere !" se strigă din vecini, dar eu cînt înainte, fiindcă știu că dracul se ouă numa-n curul mutului. Și te strig : Vino să ne-mbătăm din nou cu lipovenii — marea lor foame de pește și de năluci ! — și nu uita s-aduci sare multă în care să-ntingem pîinea, pește și-o bucată de suflet bun de luat la palme, și mai adă și niște vînt aspru ca să-i bem sîngele. Uite, plopul ăla dă cu cuțitu-n două topoare. Sînt și printre copaci neamuri proaste ! Privesc și vreau să fiu catargul de la luntrea aia în care o femeie a pus să doarmă opt cătei. Luna a intrat să moară sub poduri.*

Dunărea s-a suit cu urechea la cer.

Fulgere multe se adună-n păsări roșii. Numai proștii stau la marginea ploii. Strig : Dumnezeu e o casă cu ochii scoși. Și sînt nebun. Plouă.

Și e tîrziu. Prea devreme tîrziu.

Mi-e somn.

În oale de lut ard flori de lămîiță.

Și pe fereastră, candela unui trandafir, adîncind poftele nopții

Mi-e somn. Iunie, Iulia. *August.*

Și mă culc, bătut în suflet și în tîmple de aromele Dunării și-ale ploii. Și sînt fericit și trist în norocul și durerea vieții ca o virgulă într-un vers de Eminescu.

Fănuș NEAGU

Portret de EUGEN DRAGUȚESCU

Savantul cronicar

Iată-l, uriaș, cu barba cărunță, sălbatică, ca în viziunile lui Blake, dar umanizat în redingota unui al; veac, îmbrăcăminte rituală impusă, parcă, de magisterul pe care-l oficiază, intrînd într-o sală a Bibliotecii Academiei și preschimbînd-o, prin simpla sa apariție, într-o imensă galerie cu străsnice arcuri de piatră sprijinind bolta, cu ziduri nesfîrșite încărcate cu rafturi purtînd în-foliile secolelor, ca în acel bizar tablou milanez al lui Gianfilippo Usellini, **Calul troian,** în care o asemenea navă-bibliotecă este populată cu făpturi baroce — savanți în togă, nobili, purtînd mantile, înconjurînd și contemplînd nedumeriți un enorm cal de lemn —, în timp ce, deasupra lor, deasupra cărților nenumărate din rafturi sub arcadele vaste ale sălii, zboară în cerc cîteva păsări albe urmărite de un om volatil, și sus de tot, încercînd să spargă bolta se avîntă un Pegas, un cal alb înaripat, singura făptură cu adevărat luminoasă, privită cu ochi aprinși de un bărbat al cărui chip bărbos, preapămîntean domină întreg tabloul.

Nu l-am văzut niciodată la față, dar așa încerc să mi-l închipui. L-am întîlnit, însă, demult, în cărțile sale pe care tatăl meu, mare admirator al savantului impunător ca și al luptătorului și dascălului de la Vălenii-de Munte, mi le punea în mîini, copilului ahtiat de verbul tipărit ce eram. Îmi amintesc acele zile de toamnă transilvană în care sub coroana aurie a arinilor din Dumbrava Sibiului înaintam, cu creionul în mînă, prin desișul stufos al **Istoriei imperiului otoman** în tomurile publicate la Gotha, și apoi prin cele patru volume din **Essai de synthèse de l'Histoire de l'humanite.** Văd, mai apoi, ziua în care, uimit, am descoperit corpurile mari de bibliotecă dintr-o sală a Bibliotecii universitare din Cluj în care erau depozitate fără îndoială nu toate dar o bună parte din scrierile prodigiosului învățat. Tot astfel, ca despre un om scotocind necontenit printre cărțile omenirii, mi-au vorbit despre el cei care l-au cunoscut de-aproape. Printre aceștia, Ion Chinezu, cărturarul de frumoasă amintire, care — pe timpul studenției sale pariziene — lucrînd la Bibliotheque Nationale, îl ajută, ca și colegii săi veniți la Fontenay-aux-Roses, pe marele profesor, să-și adune cărțile de care avea nevoie în cercetările sale. Pe masa ce îi era rezervată îl așteptau, în fiecare zi, între patruzeci și cincizeci de volume — cărți, broșuri, colecții de reviste — pe care le comanda prin tinerii săi colaboratori. Un funcționar de la Bibliotheque Nationale care aducea volumele din depozit dădea din cap cu uimită admirație : „Profesorul cere mai multe titluri decît oricare alt cititor, chiar și decît domnul Paul Hazard care se hazardează pînă la treizeci pe zi !"

Dar nu numărul mare, nu cantitatea este cea care ne umple de stupoare, ci ochiul sigur descoperind în cotloanele ascunse, prăfuite, ale unui castel de cărți moarte, filoanele prețioase, șuvițele de apă vie prin care totul poate so renască. Cu adevărat eruditul acesta, profesorul acesta era un vraci ! Putem vedea într-insul ultimul mare cronicar al Europei, continuator nu numai al lui Neculce și Miron Costin dar și al lui Villehardouin, Froissart și Commines, dar încă nu-i deajuns. Putem să-l urmărim, de departe, în truda lui, ca pe un **bos suetus ad laborem,** anagramă ironică a numelui lui Bossuet, alt mare muncitor, dar încă n-am deslușit arcanele personalității sale. Nu este într-insul ceva din apetitul, din bulimia intelectuală a enciclopediștilor din Secolul luminilor, din pofta lor de a devora cărți, de a acumula fapte, de a construi unicul edificiu potrivit naturii umane, edificiul culturii ? Dar mai descoperi în chipul și în gesturile sale o febrilitate pe care raționalii cugetători din secolul al XVIII-lea nu o aveau, o fervoare romantică explicabilă nu numai prin umorile temperamentale, prin caracterul pasional al omului, ci și prin magma ardentă care menținea spiritul său într-o stare permanent eruptivă. Astfel de la smeritul și răbdurlul copist al veacului de mijloc, prin istoricul și eclesiastul baroc, apoi prin vizionarul romantic pînă la modernul filozof al istoriei, autorul **Istoriei românilor,** al **Istoriei literaturii românești,** al atîtor istorii ale instituțiilor, ale popoarelor, i-a încorporat pe toți, ca o adevărată Istorie a culturii umane făcută om.

Pentru ca să fie posibilă o asemenea transmutare, o atît de rară comunicare a firii cu arta, trebuia ca acest om să fie înzestrat cu haruri deosebite. Cînd tînărul Blaga, sosit în București, cu timiditatea ardeleanului ce înaintează șovăind pe Podul Mogoșoaiei, îl cercetează pe acela care avusese cuvinte de laudă pentru necunoscutul poet al **Poemelor luminii,** îl vede „crescînd în justele sale dimensiuni asirobabiloniene" și îl urmărește în obișnuitele sale îndeletniciri de la redacția **Neamului Românesc,** corectînd, scriind, glumind, dînd ordine, mustrînd, totul concomitent ca o „uzină ce-și decianșa subdiviziunile autonome". Mai curînd decît cu o uzină, el poate fi asemănat cu o forță a naturii, cu unul din acele elemente sau „rădăcini" ale firii care — asemenea apei — există, în același timp, în diverse „stări" acționînd și comunicînd cu întreg universul. Numai acest caracter **elementar** al său explică virtutea esențială a acestui cărturar, capacitatea sa excepțională de a da viață cuvîntului. Muncind în biblioteci, printre cărți, descifrînd vechi manuscrise, el aduce cu sine credința care dă viață. Litera ucide, spiritul vivifică. Farmecul defunctelor imperii, tot ceea ce istoria cuprinde în sine ca un muzeu al

Nicolae BALOTA

(Continuare în pag. 2)

„PAUNUL VASILE". — Desen de FLORIN PUCA

cronica literară

NINA CASSIAN: „CRONOFAGIE"

(I)

În chip firesc, abordarea critic-analitică a unei „ediții de autor" precum aceea a Ninei Cassian intitulată **Cronofagie** (Editura Eminescu, 1970, 414 pagini) ar trebui să conducă spre elaborarea unui mai mult sau mai puțin amplu studiu monografic, căruia, oricum, să nu-i scape din atenție măcar marile linii de forță ale unei asemenea retrospective poetice, deosebit de bogată și suficient de complexă în structura ei reală, spre a ne da seama din capul locului că metoda reducțiilor sau aceea a eludărilor apare cu totul neavenită. Aflîndu-ne deci în fața unui astfel de scrupul profesional și, în același timp, obligați a ne conforma limitelor de spațiu tipografic ale rubricii, ne-am gîndit că singura cale de ales constă în tentativa de a „decupa" una din amintitele linii de forță, rămînînd cu nostalgia unor reveniri, în alt context, de pe urma cărora să rezulte alte cîteva fișe critice complementare.

Sigur, pentru orice cititor atent al Ninei Cassian este limpede că una dintre cele mai frecvente arii tematice ale operei ei poetice (de fapt, cea mai frecventată !) este aceea consacrată cîntării iubirii. Nu e mai puțin adevărat însă că și în legătură cu această parte a poeziei autoarei volumului **La scara 1/1** au proliferat și proliferează încă o seamă de formule-etichetă în stare să pună întreaga chestiune sub semnul prezumțiilor și, cum era de așteptat, să agaseze la maximum pe scriitoare.

În ce ne privește, îndrăznim a situa interpretările ce urmează între polii pe care ni-i sugerează cîteva poeme din ultima culegere a Ninei Cassian, **Ambitus** (1969). În speță, avem în vedere piesele intitulate **Pedeapsa capitală** și **Romanță**, din ciclul **Polemici**, de o parte, iar de alta piesa cu titlul **O parte dintr-o pasăre**, din ciclul **Vrăji**. Primele două poezii fixează punctul terminus (firește, în măsura în care așa ceva e cu putință !) al celei mai neîndurătoare răzbunări pe care amorul ultragiat o poate născoci. **Pedeapsa capitală** divulgă un spirit de vendetă feminină avînd o încărcătură autentică de-a dreptul... vampirică : „Ți-am rîcîit surîsul cu unghiile. / Ți-am lins ochii. Nu mai ai acum decît un ovul goi pe care, dacă vreau, / pot picta măcelul de la Erzerum sau o oarecare floare simplificată, sau să-l deșurubez trumos, / așezîndu-l undeva pe jos. De-acum încolo-ncepi cu nodul de la cravată". La rîndul ei, **Romanță** nu este decît o variantă îmblînzită a teribilei minii din precedenta : „Iartă-mă că te-am făcut să plingi. Ar fi trebuit să te omor. / Ar fi trebuit să te apuc de suflet, să te bat cu el îngrozitor. Ar fi trebuit să-ți văd curgînd sîngele, suviță cu suviță" etc. Și-acum iată doar pasajul în care, retrospectiv, este „comentată", în **O parte dintr-o pasăre**, o mult prea îndepărtată vară preadolescentină — „ o vară de apă și de sandale, imună : la aloolul care avea să se numească iubire" — „Aceasta este o amintire grozavă, absolut de neuitat, senzația de trup ușor, înfirnat invulnerabil, desăvîrșit, capul meu, nefiind decît urmarea firească a trupului meu, / supraveghindu-i doar viteza și orientarea, dar nu mă loveam niciodată, nu țin minte să fi căzut vreodată în vara aceea, eram ușoară, de o sănătate impecabilă și inspirată, iar dacă nu zburam / era pentru că-mi plăcea mai mult să alerg pe pămînt și nicidecum din alte motive..."

Este, așadar, cazul, cu riscul de a aluneca într-un ușor retorism, să ne întrebăm ce anume se interpune între polii atît de pregnant definiți ai celor două vîrste erotice ? Care anume sînt datele „romanului" de dragoste propus — precum opera mai tuturor poeților de marcă — de poezia Ninei Cassian ? Este de la sine înțeles și de data aceasta că nu vom putea detalia chiar atît de mult. Oricum, schițarea cîtorva dintre momentele-cheie ni se pare o operație posibilă.

Din cartea de debut **La scara 1 1** reținem poemul **Muntele cu dragoste**, simptomatic pentru ceea ce va constitui una din permanențele viziunii asupra erosului la Nina Cassian. Anume, este izbitoare viziunea integralistă asupra cuplului uman primordial, în sens multiplu. Pentru poetă, încă de pe acum, iubirea reprezintă forma supremă a cunoașterii. Superba și dramatica întîlnire dintre cei doi protagoniști produce fascinantul nucleu dialectic al iradiației ontologice, în așa fel încît integrarea reciprocă dintre cuplul uman și existența cosmică apare ca o consecință imanentă : „Ce zgomot făceau pasărea și ploaia ! / În geam, în mîini, carul mare spărgea ! / Am rupt covorul, rufele și ce mai rămînea — Noi amîndoi umpleam toată odaia" etc. Și finalul : „Unde sîntem acum ? În gaura frunții ? / Fără noi doi, înnebunesc munții !"

Cum se vede, sîntem departe atît de parfumatele și lîncedele gingășii ale poeziei feminine tradiționale cît și de domesticitatea revendicativă promovată — nu fără succes estetic — de o poetă precum Maria Banuș, după prima ei carte, **Țara fetelor**. Circumscris, deocamdată, unei tonalități lirice de exultanță romantică, „programul" de mai sus va cunoaște de-a lungul evoluției poeziei Ninei Cassian restructurări, compliniri, nuanțări și argumentări de o mare varietate și de o indiscutabilă noutate. Ceea ce ni se pare într-adevăr fascinant și paradoxal este constatarea că deși de o consecvență cu sine exemplară, erotica acestei scriitoare este cu totul străină de monocordism și de stereotipism. Un aparat circulator de o sănătate perfectă impulsionează mereu mișcările interioare ce se consumă la nivelul unei spectaculozități conținute, refractară la trucurile și la artificiile de rigoare.

Dar de abia după scurgerea unui deceniu de la debut, o dată cu apariția, în 1957, a volumelor **Vîrstele anului** și **Dialogul vîntului cu marea**, poeta va da semne de revenire la „programul" anunțat în **La scara 1 1**. Exaltările romantizante de aici vor fi însă acum definitiv abandonate. Locul lor este luat de ceea ce s-ar putea numi dialectica patimei erotice surprinsă din perspectivă analitică, disociativă. Filonul ontic se insinuează în corpul poemului tocmai pe această cale. Spre deosebire de consacrata dichotomie biblică dintre legea trupului și legea sufletului, termenii ecuației sînt altfel dispuși. Termeni numiți mai sus, devin unul singur : patimă inextricabilă. Aceasta — la rîndul ei — urmează a se confrunta cu o altă lege, cu legea rațiunii. Aici își are originea luciditatea frenetică a poeziei Ninei Cassian, cu deosebire captivantă în poemele de inspirație erotică. Cu alte cuvinte, pe un asemenea teren al analizei sui-generis se realizează problematizarea temei. Grație amintitei integralități a viziunii poetice asupra erosului, motivul tematic își subsumează cu de la sine putere dimensiunea marilor interogații ale destinului. Așa încît, spre exemplu, o poezie ca cea intitulată **Îndrăgostiții cei lași** se metamorfozează într-o ardentă meditație asupra timpului și a răspunderii morale față de acesta : „Prea blîndă-s cu noi ! Am trăit ca doi monștri / pe spinările tinere — ale anilor noștri. Din mierea lor, din gingașul lor stup, / ne-am îngrășat la suflet și la trup / și-acum tărîm greoi, bucată cu bucată, / ceara suavă a casei de-altădată.... Nu, noi cei lași n-ar trebui să iubim ! / Ne-nfricoșăm pe pămînt și amețim pe înălțimi, / domesticim suferința, o facem cîine de curte" etc.

Toate acestea nu conduc însă deloc spre dezabuzare, spre afirmarea neîncrederii în capacitatea iubirii de a mijloci contactul între trăire și cunoaștere. Dimpotrivă, la distanță de numai cîteva poeme, secvența a IV-a a ciclului **Tristeți de primăvară** lansează următoarea proclamație : „Ar trebui pedepsită fuga de dragoste ! Nimeni să nu aibă dreptul să fugă de dragoste ! Mii de izvoare să-nfășure pașii fugarului ! Mii de păduri să înăbușe calea fugarului !" Pentru ca în alt loc să luăm cunoștință cu o nespus de gingașă expresie a scrupulozității morale sub ale cărei auspicii se cuvine a fi oficiată iubirea : „Mîna să-mi fie curată Cînd m-apropii de tine / Ochiul meu fără de pată Așa se cuvine" **(Ideal)**. Iar în volumul **Dialogul vîntului cu marea**, ciclul **Dragostea** întrunește atributele unei emoționante idile marine, din care reținem mai ales acest imn menit a sacraliza devorantul sentiment : „Cad în genunchi și-ți mulțumesc, iubire, / Pentru aceste zilnice semnale Și voci ale mărinimiei tale Cu care-mi umpli sufletu-n neștire. / Cad în genunchi și-ți mulțumesc, iubire, Pentru înaltul pact ce ne unește, / Timbrat de-a fericirii stea subțire, — Și-ți mulțumesc și pentru deznădejde" **(Iubirii)**.

Volumele **Sărbătorile zilnice** (1961) și **Spectacol în aer liber** (ibd.) fac și ele loc temei erotice cu multă generozitate. În această etapă identificăm însemnele unei ideale împăcări cu sine a eului poetic. Iubirea mulțumită de ea însăși, plonjînd în exultanța generală a timpului istoric, iată ce pare a caracteriza starea de spirit a cuplului erotic. Fie că protagoniștii sînt angajați în pătimașe sărutări : „Sărutările noastre, sute mii / sau milioane cîte-au fost — niciodată nu le-am știut pe de rost : fructele mele, veveriițele mele, garoafele mele, izvoarele mele, cuțitele mele ! Pot să dorm și să visez pe gura ta, / să cînt și să mor pe gura ta, / să cînt și să mor pe gura ta, / încă și încă ; gura ta, radă adîncă în care-nnoptez după drumul cel lung, în care ajung și nu mă mai satur să-ajung..." etc. **(Sărutările)**. Fie că, să zicem, aceiași protagoniști iau calea levitației paradisiace : „Zburau... El avea o aripă-n stînga, / ea avea o aripă-n dreapta, ca un singur trup între două aripi, / zburau... Zburau... / respirînd între două aripi, / ea — plămînul lui drept, / el — plămînul ei stîng, / printr-un cer saturat de aur, ca o lungă suveică de aur, ca o cheie de aur descuind spații de aur, / zburau... prin aur... / zburau... / prin aur... zburau..." **(Zburau)**.

Nicolae CIOBANU

VICU MANDRA — **Incursiuni în istoria dramaturgiei românești**. De la Gheorghe Asachi la Camil Petrescu. Editura „Minerva".

DINU FLAMAND — **Apciron**. Poezii. Editura „Cartea Românească".

avantpremieră editorială

ADRIAN PĂUNESCU — **Viața de excepție**. Versuri. Volum antologic. Col. „Albatros", Editura „Albatros".

IRINA GRIGORESCU — **Robinson și inocenții**. Roman. Editura „Cartea Românească".

compendiu

FLORENȚA ALBU

Arborele vieții

Cărțile pe care le-a mai publicat F. Albu (Fără popas — *1961*, Cimpia soarelui — *1962*, Intrare în anotimp — *1964*, Fata morgana — *1966*, Măști de priveghi — *1968*, Himera nisipurilor — *1969*, Poeme — *1969*) *au consacrat imaginea unei poezii solare*. Arborele vieții *ed.* Albatros — *1971*) *nu dezminte această imagine. Autoarea a grupat sub un titlu folcloric o suită de reportaje festive, închinate peisajului românesc. Ea cîntă lumina, vîrstele, generațiile, fructele pămîntului, arta naivă. Concepția care unifică aceste elanuri este plenară și stenică.*

Din păcate, atitudinea etică exemplară nu și-a găsit formulări pe măsură. Tonul oficial a transformat cartea Florenței Albu într-un imn anonim. Autoarea s-a lăsat cuprinsă de beatitudinea pur morală care dizolvă expresia. Ea a apelat facil la cuvinte mari și la teme care au devenit locuri comune în genul literar respectiv. Ceramica populară, altarele dacice, albastrul de Voroneț, verdele de Suceviță, toate sînt exploatate în semnificațiile lor curente.

NICOLAE ȚIC

Drumul spinos al întoarcerii

Ora șase. Anii tineri. Orașul cu o mie de blesteme. Nu trageți în căii de lemn, Durerile altora, Scămatorul — *iată tot atîtea romane care dovedesc o rapidă tehnică de montaj. N. Țic construiește reflex personaje cu o evoluție ascendent-descendentă, conform unui procedeu verificat de literatura comodă. În* Drumul spinos al întoarcerii *(ed.* Eminescu — *1971) Vasile Oprina este un asemenea personaj. Ca un covor fermecat, destinul îl înalță pînă la o mare altitudine ierarhică și îl depune apoi lent în anonimatul din care l-a înălțat. Argumentația epică e opera unui expert. Loviturile de teatru au acea siguranță profesionistă care place cititorului inteligent, dar grăbit. Cartea însă e vulnerabilă printr-un anume bovarism estetic, care l-a îndemnat pe N. Țic să nu se limiteze la epicul trepidant. El a vrut să facă din acest roman scena unei experiențe morale. Astfel, lucrurile se complică baroc. Vasile Oprina devine un personaj „ciudat" care, suferind o nedreptate, o exploatează, exagerîndu-și postura de victimă. Ulterior, aflîndu-se în situația celor care l-au nedreptățit, înțelege că determinismul social absolvă în mare parte pe individ. De aceea, el se întoarce resemnat la nostalgiile sale idilice. Tot din dorința de complexitate, autorul a atribuit personajului caracteristici incompatibile (blazare, inocență, cinism, elan) și a amalgamat, prin rememorare, pasajele. Aflată la limita dintre foileton și dezbatere, cartea e neconvingătoare pe ambele planuri.*

Alex. ȘTEFĂNESCU

NICOLAE TURTUREANU

Punctul de sprijin

Nicolae Turtureanu are o disciplina care străbate, dacă nu întreagă această carte (apărută în Ed. Junimea), *cel puțin ciclul mai unitar intitulat „Nocturne". Disciplina ține în primul rînd de forma, iar apoi de logica unei evoluții a ideilor în cadrul aceleiași poezii. Poetul investighează rar zone limitrofe față de deea centrală, a acelei poezii, și asta înseamnă, desigur, un act de prudență, ca un fel de pregătire pentru elaborări viitoare. Din aceeași grijă pentru rotunjimi se naște însă tentația de a expedia poezia prin poantă și prin finaluri facile, de un spectaculos parcă minulescian. Iată cum se termină ghicitul în ceașca de cafea : „Ne intră-n ceașcă dimineața grea / și-ncepe jocul tainic de-a ghicitul / și noi sorbim din ea, sorbim din ea... Doar se-ntrevede-n marmură sfîrșitul".*

Îi este specifică poetului o anume stare de versificație frumoasă, ușor tristă și ușor melancolică, ușor benignă și de fapt suficientă sieși. „Să intri-ntr-un oraș necunoscut cînd soarele se-ascunde sub catarge ca o imensă lacrimă de lut / pe care fluviul nu o poate sparge / Să-ntrebi un marinar cum poți s-ajungi pe-o stradă, dacă-i mult pînă acolo și străzile să fie foarte lungi și soarele să joace-n fluviu polo / Să urci un șir nenumărat de trepte / gîndindu-te la fel de fel de lucruri și străzile să fie foarte drepte și pasul peste ele să ți-l bucuri" etc. Parcă un soi de extaz contemplativ sub soarele sudului, o ataraxie care nu-și caută numai un „punct de sprijin", ci și-o stare generală prin care lucrurile se metamorfozează. Există, deși prea puțin nuanțată, dorința unei treceri, a unei transcenderi spre altceva, dar trebuie mai mult să bănuim totul, căci poezia lui Nicolae Turtureanu spune adesea prea puțin despre această patrie solară : „O să trecem de partea cealaltă O inimă mare / crescută în pieptul văzduhului / pulsează destinul în fiecare / Tu înainte, învingătorule îți voi lua urma după cenușă. / Tu înainte, tu înainte — / soarele-acum arde sub ușă".

Cînd reușește cel mai bine surprinde chiar „arhetipul" absent, neființa unei urme ancestrale : „Și totuși să facem puțină mișcare, / pune piciorul pe acest nisip / el este pulberea marelui arhetip, / calcă cu toată încrederea, / urmele tale au să rămînă / tipărite în el / pînă la prima cumpănă / pînă la primul inel". În rest cam multă discursivitate și o excogitație ce se relevă pînă la urmă de un simplism îngrijorător.

D. F.

poșta redacției

ANA COMNENA. O strofă frumoasă Singura.

Mai rămii cu mine o noapte,
Mai rămii cu mine o viață.
Noaptea asta doar,
Viața asta doar.

B. COSTI. Întotdeauna scrieți atît de prețios ? „Din grădina preocupărilor mele am rupt cîteva roade ce le trimit să bată la poarta intrării în lume, iar misiva ce le însoțește vă roagă să le deschideți cînd timide vor bate".

Poeziile folosesc aceleași metafore botanice. Cu o notă în plus : apicolă !

Vino albină dragă !
Hai ! Așează-te, sărută-mi
petalele !
Hai ! Să facem un fagure
pe care-am scris Dragoste.

Lună de miere, nu altceva !

MIERCUREA S. Rădăcini este poezia care mi-a plăcut mai mult : „Copacii atîrnă muzical ca în ceruri sfinții / în clepsidră se scurg mătănii / nu ne întrebăm de ce cresc pomii și azi / îngemănați veșnic cînd oamenii / umblă se mută din pămînt în pămînt".

Impresia generală pe care mi-au lăsat-o compunerile dv. a fost, însă, cam palidă. Murmur melancolic, monoton, fără strălucire și cam atît. Poate mă înșel...

CÂRBUNARU NICULINA. Nivel copilăresc, neconcludent.

MARIAN BODEA. Curioase alăturări de cuvinte, putînd stîrni chiar un oarecare interes în lectură. Dar sub raport artistic efectul e nul.

CORNELIU MIHAI — ROMAN. Versuri cu valoare individuală, intimă. Melancolii de album.

S. CREȚULESCU. Destul de pauper umorul dv. : „Amuzată tainic, de-un dor prefăcător / Pisica noastră-n mini-jupă are spor, / Nu-i lipsește nici coneacul, e la modă Prada-i pică dintre stele, ca-ntr-o odă / Dar eu, colea mai indiscret și optimist, / Am redat sceneta cu haz de fabulist".

N-aveți nici un haz, credeți-mă.

PIER CĂLUGĂRUL. Plăcut ecou minulescian, de altfel mărturisit :

Un crai de tobă,
un fum lung,
un viitor,
apoi o stea
Dama de pică
după ea.

Un do, un fa, un re, un mi...
iubirile de vizavi.

Dar, în afara sonorităților ironice n-am putut descifra vre-un sens mai profund.

Cezar BALTAG

●

DRACU. Ești netăvălit prin smoală și ai coada tăiată. Un drac autentic n-ar scrie poezii proaste, precum aceasta de mai jos : „În nesfîrșite stoluri se-așezase / Ca fluturi albi veniți din infinit / Crescînd banchize-nalte de mătase / Ce-nfrigură orașul mișnegii" **(Lirică de iarnă)**. La asemenea lipsă de har se cuvenea un pseudonim leneș.

M. ANIMUS. Scrisoarea m-a binedispus. Versurile, complet în afara discuției. Rețin motto-ul : „Va veni vremea, veni / Cînd vom bea și n-om plăti". Foarte frumos, și dă doamne s-apucăm și noi vremea aia, dar nu mai cred în basme.

GEORGE AMAR. E o tristețe în versurile dumitale care mă impresionează. Nu știu dacă sînt bune sau rele, știu că vibrația lor mă pătrunde. „Albă și lungă / va fi cărarea noastră, / Nu se mai întoarce aurul / Împăcării în noi / și pășim cu genunchii sîngerînd / peste trotuare. / Septembrie ne-a adus / la țărm un pescăruș ucis". Mai trimite.

BASILIUS V. BOTA. Domnule, știi să scrii. Dar te înfigi în niște subiecte care, toate, duc numai spre cimitirul Pătrunjel și Sf. Vineri. Fă-te puțin mai spre lumea neadormită.

ILEANA. Bați cu lemnul pe lemn și te rogi de-o fîntînă. Ești încă la începutul rugăciunii. Dar vorbești (eram să spun : bolborosești) frumos.

ARABELLA VOINESCU. Zici că ești în vorbă cu un baiat de popă și că, prin mijlocirea viitorului socru, cererile dumitale ajung la Dumnezeu în cel mai scurt timp. Trimite-i te rog și schițele alea pe care mi le-ai trimis mie și spune-mi apoi ce ți-a răspuns. Dacă nu ți-o răspunde c-o ploaie cu broaște să-mi zici cum vrei.

V. GORASCU. Trimite schița la una din publicațiile pentru copii, la **Cutezătorii**, de exemplu. Sînt convins că ți-o vor publica.

E. D. ADELMAN. Tot hazul schițelor dumitale stă în a le înșirui titlurile : „Dirijorul", „Baba la doctor", „În pețit", Lățosul la frizer", „Baba la meci" și „Infidelele". În rest, mai mare jalea.

FLORENTINA TEI Sînt convins că ai talent. Dar, în ceea ce privește poezia, lucru firesc, Cezar Baltag este acela care are ultimul cuvînt. Treci pe la redacție.

ION SIRETEANU. „Propunere pentru o mireasă" mi se pare excelent scrisă și vreau s-o publicăm. Treci pe la redacție pentru a pune la punct unele fraze care sună greoi în context.

F. MUREȘAN. Vom publica „Posesia", dar cu un alt titlu.

Neconcludent : G.R., Gh. Movilă, Octavian Roșulescu, Ion Vasilescu, A. Manda, S. Rusalina M., I. Medrihan, L. D., Teodor Frincu, N. Coțar, C.F. Nedict, Gh. Rizescu, Ildico, Radu Comșa, Adrian Cerbu, Simian Răduțu, Vlad Komar, Ag. Martin.

Fănuș NEAGU

Savantul cronicar

(Urmare din pag. 1)

deșertăciunilor, cu atmosfera ei permanent crepusculară, e un farmec al morții. Nu poți integra istoria vieții decît printr-un efort simpatetic, printr-o participare-evocare a ei. Închis în biblioteca plină de cărți moarte, istoricul s-ar condamna la o existență agonică, aceea a arhivarului, sau a muzeografului conservator de fluturi prăfoși, dacă n-ar apare din cînd în cînd istoricul vivificator, cel care prin cuvîntul său provoacă resurecția.

Să deschidem oricare dintre cărțile marelui istoric, să citim cel mai mărunt dintre articolele, dintre notele sale, o însemnare pe marginea unui document și ceea ce ne izbește înainte de toate este intensitatea **vieții** pe care o au cuvintele sale. O întreagă epocă devine o prezență sensibilă printr-o metaforă : „coviltirul de zăpadă trecătoare al suzeranității turcești". Dar nu e vorba aici doar de darurile cuvîntătorului ci de o întreagă conformație a spiritului care, mai presus de orice, este **dătător de viață**.

Prin ce s-a confundat geniul acestui om cu geniul Istoriei pînă într-atît încît cuvîntul său, al omului din veacul său, prezent în toate frămîntările vremii sale, a fost în stare să infuzeze viață lucrurilor, ființelor, instituțiilor moarte ?

Înainte de toate, prin faptul că a înțeles marea calitate a **izvoarelor**. Nu numai al izvoarelor istoriei, pe care cu neistovită sete le-a adunat, le-a cercetat, pe care le-a cultivat cu pietate. A înțeles rostul izvoarelor omenirii, al permanențelor subiacente fluxului istoric. Fără să scrie o filozofie a istoriei, toate lucrările sale poartă — ca un filigran — lineamentele unei asemenea filozofii. Or, în tot ceea ce devine, acest istoric căuta ceea ce **rămîne**. De aici, pasiunea sa pentru elementele durabile, pentru permanențe. Solul, poporul, ideea constituie pentru el astfel de permanențe. Ele sînt izvoare ale istoriei în realitatea ei, izvoare de care istoricul trebuie să se apropie pentru a înțelege Historia în adevărul ei.

Apoi, este credința în „unitatea absolută a vieții omenești în orice margine de spațiu și de timp". Cînd, în ultimele luni ale vieții sale, în timp ce furtuna războiului zguduia temeliile Europei, Cronicarul destinelor ei lucra la **Istoriologia umană** din care ne vor rămîne doar pietre răzlețe ca dintr-un templu neterminat una din ideile fundamentale ale acestei ultime opere este aceea a unității în timp și spațiu a vieții istorice. De aici metoda istoricului, aceea a aflării „similitudinilor", „paralelismelor" și „repetițiilor" pentru a depista, ceea ce numim azi structuri. Duhul istoriei se manifesta „peste toți și prin toți". Întotdeauna primează asupra particularului. În sfîrșit, descoperirea permanențelor înseamnă înțelegerea devenirii, înseamnă posibilitatea resurecției prin istorie a timpului pierdut. Căci aceste permanențe „unesc prin timp și spațiu capitolele organismului în mers care e istoria, ele stau îndărătul divergențelor care te izbesc mai întîi și a capriciilor care atrag curiozitatea. A te sprijini pe ele, înseamnă să adaugi un schelet solid la ceea ce pare supus tuturor fluctuațiilor. A le desprinde din țesătura complicată a istoriei înseamnă a pune notele fundamentale ale adevăratei ei comprehensiuni".

Nu poți însă înțelege fără să iubești. Fără să iubească, istoricul rămîne doar un paznic al deșertului. Nicăieri dragostea nu e mai evidentă decît în **Oameni cari au fost**. Nu este om de bine pe pămîntul acesta românesc căruia autorul acestor admirabile portrete și panegirice să nu le fi găsit rostul într-o galerie a „bărbaților vrednici ai neamului". Dăscăli modești, folcloriști, popi cu rîvnă în lupta națională sau în propășirea culturii, scriitori și gospodari, învățați și simplii oameni de bunăvoință au dobîndit prin unealta măiastră a artistului o efigie săpată în marmură sau aramă nepieritoare. A lăuda un efort, a închina un gînd unui om oricît de umil, dacă acesta a binemeritat de la patrie printr-o faptă a sa, înseamnă a cultiva un etos al creației și al construcției.

Dar toate acestea, coborîre spre izvoare, evocare istorică, deschidere spre universal, căutare a durabilului, a permanențelor, a temeiurilor etice se face în viața acestui om al cuvîntului **prin cuvînt**. Prin verbul său înflăcărat, adeseori profetic, artistul încearcă să plăsmuiască viitorul în măsura în care încearcă să dea formă vie trecutului. Eșecurile sale, erorile, analizate în ceea ce are contradictoriu opera, cariera sa politică, vor constitui pentru cercetătorii de azi și de mîine probleme de mare interes, privind înțelegerea complexă a personalității sale, a umbrelor adînci ale acestei figuri solare. Victimă a istoriei, el este mult mai mult decît un biet om sub vremi. Este omul care a vrut să stăpînească prin geniul său vremile.

Acest om se numea Nicolae Iorga.

ANTON MOISIN — **Amurg în dodecastil**. Roman. Editura „Eminescu".

CORNELIU VADIM TUDOR — **De vină**. Poeme. Editura „Eminescu".

TEODOR FRÂNCU — **Cîntece din tulnic**. Versuri. Editura „Litera".

nicolae iorga

„Marele său stil"

NICOLAE IORGA — STUDENT (1889)

Chateaubriand are dreptate : creațiile spiritului există numai prin stil. În zadar cei lipsiți de darul acesta se tot pripesc să-l disprețuiască : stilul nu e, cum cred ei, un prisos de gâteli și garnituri adăugat pe urmă. Substanța sau „semnificația" unei opere se vădește prin stil. Expresia directă și nudă sau cea somptuoasă și elaborată sînt în egală măsură stil, acolo unde se manifestă spiritul omenesc, adică, așa cum se zicea odinioară într-o accepție mai apropiată de etimologie, geniul. Unde nu e stil, nu e spirit.

Din cauza degenerării în care căzuse, retorica e astăzi cu totul discreditată, dar cînd exista ca disciplină și dădea un Cicero sau un Bossuet, ea era știința mișcării spiritului ; lipsa unei atari discipline se simte nu rareori în proza limbii noastre.

Marea proză presupune totdeauna, premeditat sau nu dar niciodată cu totul inconștient, o retorică. Noi am avut, de la Caragiale încoace, doi prozatori care sînt printre cei mai mari de totdeauna și de pretutindeni : Sadoveanu și Iorga. Operele acestora sînt neverosimile prodigii, uluitoare prin uriașa lor cuprindere și inepuizabilul, copleșitorul lor geniu. La amîndoi e prezentă permanent conștiința unei retorici superioare care le comandă și dirijează vasta operă. Dacă Sadoveanu are o concepție unitară și organizată asupra universului, cum am încercat altădată să arăt, Iorga în schimb are o necontenită forță eruptivă, o siguranță instantanee, un patos dramatic, niște intuiții fulgerătoare și abrupte, care l-apropie de Shakespeare.

Din prostească lene și nerăbdare, din nu mai puțin prostească marotă de a fi la curent cu toate noutățile, în loc să profităm de neprețuitul privilegiu de a-l putea citi pe Iorga în original, ne pierdem vremea cu toate pedantele mofturi, atît de perisabile, ale unor literați francezi dintre care unii neagă pasiunile și conștiința, alții inventă ceva ce poartă neperceptibilul nume de „aliteratură" iar alții își fac o fală din a fi urinat pe mormîntul lui Chateaubriand. Crispări ale neputinței !

A-l citi pe Iorga este una din cele mai vertiginoase exaltări ale minții iar surprizele pe care le rezervă sînt în proporția unei opere greu de parcurs în întregime.

Uităm astăzi că marea literatură nu se compune numai din ceea ce, cu un mult prea urît termen, a cărui folosire ar trebui să descalifice pe un om de litere, se numește „beletristică". În epocile clasice proza exemplară o dădeau mai ales istoricii, oratorii, juriștii. Operele mari au totdeauna legătură cu istoria, de la tragediile grecești la dramele lui Shakespeare, la Saint-Simon, Balzac, Tolstoi, etc. Iorga e poate ultimul, în orice caz unul din cei mai mari din tradiția ilustră a istoricilor vizionari și artiști. Poate fiindcă nu se mai practică disciplina retoricii, poate și din nefericitul proces al specializărilor, poate și din răspîndirea, deci diluția culturii, a apărut istoricul pretins „om de știință", nu numai necunoscut de Clio, dar și nedorindu-i favoarea : istoricul fără geniu, fără imaginație, fără talent, fără gust, potrivnic acestora și declarîndu-le semne de dilettantism și lipsă de „rigoare științifică". Niciodată acești documentariști fără chemare nu vor înlătura singurele adevăruri ale istoriei pe care le-a statornicit imaginația vizionară a unor genii ca Iorga. Fără imaginație ce e istoria ?

Despre Iorga s-a tot spus că era pătimaș și grăbit, că a scris prea mult ca să poată verifica totul, că a fost un spirit mărginit și înapoiat care nu înțelegea arta modernă.

În privința contactului cu arta și poezia modernă, nu cred că e a la el mărginire și opacitate (dar la urma urmei ce importanță ar avea ?) ci mai degrabă pornire temperamentală și mai ales lipsă de timp : uneori ne surprinde aprecierea foarte sigur pe Claudel, pe Valéry sau **Oedip** al lui Enescu.

Iorga, care scria la iuțeală, cum îi venea, și care sigur că nu se recitea niciodată, este unul din cei mai mari stiliști pe care i-a avut omenirea. Niciodată arta literară nu a mers mai departe. Oricare din nenumăratele lui cărți, istoria comerțului, a bisericii, a armatei, etc, sînt pline la tot pasul de aproape insuportabile splendori. Dar să luăm acea capodoperă care e **Istoria Românilor,** plină de portrete extraordinare, de amețitoare și efemere glorii, de drame și cruzimi atroce, de viziuni imense asupra lumii și vieții : această mare carte în zece volume e o vastă galerie shakespeariană. Să luăm marile lui discursuri sau articolele lui de gazetă și seria superbă de **Oameni care au fost**· Iată un singur exemplu (aș putea să dau sute), despre elenistul Maurice Croiset : „La catedra de la College de France, pe fotoliul său de la Academia de Inscripții, **septuagenarul, octogenarul, nonagenarul** (subl. m.) stăteа ca un înțelept al vechimii pe marmura băncilor ateniene. Afară ceața se întindea și se stringea înapoi, picături cădeau din neguri, urlete de sirene și vijîiri de motoare tăiau un aer gros și obscur, strigăte nervoase trimeteau unde spre ferestile sălii, iar el stătea liniștit, străin de toate aceste deșănțări ale unei vremi triste și chinuite și în colțul gurii zimbea o ușoară lumină răsfrîntă din Atena lui Pericle".

Alexandru PALEOLOGU

ADRIAN PĂUNESCU

Din străinătate

Războiul a avut loc

Dar, doamne, fără să știm
Războiul atomic a și avut loc,
Dovadă micul număr de morți
Al pămîntului în fiecare zi
De un timp încoace.

Războiul atomic a și avut loc,
Dovadă libertatea de a-l refuza.

Războiul atomic a și avut loc,
Dovadă cocoloașele de pămînt
Pe care le avem în guri.

Războiul atomic a și avut loc,
Dovadă cutremurele și inundațiile.

Războiul atomic a și avut loc
Dovadă 1+1 nu mai fac 2.

Dovadă îngerii care trec în jos și-n sus
Prin aceste cruci (pe care noi le numim case)

Dovadă mirosul adînc de iarbă,
De fapt, mirosul de rădăcină de iarbă.

Dovadă, copiii pămîntului care pot ajunge
În cer ori de cîte ori vor.

Dovadă părul morților tineri, atît
De abundent, în lumea de azi.

Popicărie cu cap de copil

Chipul de soldat tuns al fetiței noastre
Ca o lumină la capătul lumii
Chipul de soldat tuns
Ochii de soldat tuns,
Urechile de soldat tuns,
Tristețea de soldat tuns,
Chipul de tinerețe umilită
Al fetiței noastre
Ca o lumină la capătul lumii,
Ca o bilă în popicăria cu cruci
A neamului nostru,
Rostogolindu-se.

Crucea-tată destundă o sticlă de bere
Crucea-bunică pregătește salata de duminică și
Crucea-mamă bate la mașină,
Crucile celelalte, crucile rude rîd,
Doamne, cîtă lumină în popicărie
Familiei noastre și capul fetiței noastre
Rostogolindu-se spre noi, tuns,
Ca un cap de soldat buimăcit,
Să rîdem, să mai rîdem această clipă pînă
Chipul copilei va izbi
Și cine știe cine va cădea
Cutremurînd popicăria.

În gura tigrului vor clincheti dinții

Războinicul se va mai scula odată,
Mîna lui va lovi iarăși,
Dinții în gura tigrului țîrb
Vor reveni ca niște zaruri norocoase,
Nu se va suci pămîntul
În jurul rugului său
De o mie de ori
Și calendarele vor începe să îngereze,
Pe spinarea tigrului vor luci epoleți,
În gura lui vor clincheti dinții,
Războinicul se va mai scula odată.

Nu-i nici o speranță de schimbare,
Zadarnic ne prefacem că-l îndulcim,
Zadarnic îi dezarmăm cuțitul,
Zadarnic îi ținem dinții sub cheie,
Zadarnic el însuși e scîrbit de istoria sa,
Cîtă vreme
Dintr-un mormînt chiar
Mai poate răsări iarba,
Din vechiul războinic se va scula noul războinic,
Și dacă nu-i dați dinții îi va găsi în sine,
Și pace între ei și a fi
În vecii veciilor
Pe acest perete de sobă

Fiți atenți, vînători

Fiți atenți vînători
au fost inventate privighetori de contra atac,
au fost inventați urși
care se hrănesc cu gloanțe
(spre exemplu, unii urși flămînzi
nu se satură cu un încărcător de mitralieră
degeaba trageți !)
au fost inventați iepuri atomici
care odată atinși de glonț
reacționează prin bombardament atomic,
natura nu stă degeaba,
v-am spus eu,
fiți atenți vînători.

Pînă la o nouă reevaluare
a speciilor din păduri și din aer,
vă rog, vă rog
hei voi vînători,
intrați în sălile de concerte
și faceți-vă damblaua
dacă tot trebuie să trageți
trageți în pianist
să poată adormi în sfîrșit și lumea noastră
pe care-au astenizat-o pianele.

Gaze arse pe cruciulița de argint

Ninsoare, tu ești minunea lumii
Acesteia atomice în care
Din ce în ce mai rar
Cineva, cineva, cineva
Deschide, deschide, deschide
Fereastra odăii, fereastra odăii :

Ninsoare, tu ești minunea lumii

Cînd gazele arse se depun încet
Pe cruciulița de argint
De la gîtul iubitei,
Cînd lifturile-înțepenesc între etaje,
Cînd totul începe să pară prea simplu
Pentru a mai merita osteneala
Unei vieți de om,
Cînd în closete electronice
Fotografia acțiunii trage apa,
Cînd președinții se studiază între ei
Cu aparate de citit plămînii,
Cînd căciulul lui Ahile
E plin de butoane de alarmă
Cînd broasca țestoasă
Mirosoase a brichetă
Și în biblioteca se-aud

Desen de EUGEN GRUESCU

Literele bătrîne abia mai respirînd,
Cînd clanța face scîntei
Dac-o atingi cu mîna ta nevinovată.
Cînd sperma
Artificială nu mai e o problemă,
Cînd inimile se mută prin piepturi
Cu infarcturi cu tot,
Și morții prin morminte,
Cînd crucea răstignirii însăși
A prins miros dogît de motorină,
Tu doar, ninsoare,
Mai ești pură,
Tu ești minunea lumii noastre
Plină de pete.

Cu un suprem efort în contra crimei
De a schimba pămîntul
O veveriță suie și coboară
De-a lungul viscolului pe-un copac
Natural. O, numai tu, ninsoare !

Frigiderul de măcelărie

Am văzut totul prin gaura cheii
Și mi s-a părut extraordinar. Erau acolo
Cupluri fericite într-o orgie
Măgari voioși unindu-se
Cu trompete pline de pistrui,
Slinți contemplînd deșertăciunea,
Liceele serale dezvoltînd știința
Ca băile comunale aburii,
Generali burtoși renunțînd la armate
De dragul mizeriei absolute,
Televiziunea în culori și războiul
Adevărat, alb-negru !
Ca și primăvara,
Am văzut totul prin gaura cheii,
Depun mărturie că mi-a plăcut excesiv,
Îmi încalț papucii de porțelan
Îmi pun coroana de pepene galben,
Vă mai întreb odată dacă mai doriți ceva,
Scot cheia din buzunar, o pun în gaura cheii,
O învîrtesc în broască, încă odată,
Broasca, în fine, cedează și eu trag ușa,
Fericit ; cînd deodată îmi dau seama
Că aceasta e ușa spre ghețăria fără imaginație a
Unui frigider de măcelărie ! Și totuși
Intru pentru că am caracter, pentru că, nu-i așa, ce am zis,
E zis,
Pentru că am apucat să vă povestesc
Ce vedeam prin gaura cheii,
Intru trăgînd ușa după mine,
Pentru cinci-șase sute de ani.

Greu

Cît e de greu printre străini
n-ai loc cu brațul să te-nchini
n-ai loc de-atîtea umbre lungi
unde o lacrimă să plingi

parc-ai călca pe niște orgi
dar nu poți capul să-l întorci
mor prim-miniștri mai la sud
n-ai unde spune că e crud

Cît e de greu. Acuma știi
că zeul Sfintei Nebunii
te-a aruncat în acest fum
mîncînd balanțele în drum.

Unele spre altele, urme de vînători și fiară

Ceva neobișnuit s-a întîmplat
Pe colina aceasta
În noaptea sărată în care ninge
Din toate părțile către pămînt.

Se văd urme de pași
Ca ale unui vînător venind
Și urme de labă
Ca ale unei fiare venind,
Unele spre altele — urmele lor
Singure, pe zăpezile veșnice.

Și dintr-o-odată urmele înțepenesc
Față în față
Și nicăieri nu e vreun semn
Că au putut fugi
Și nu-i decît o cale-n sus
Spre cerul coborît atît de mult
Că poate botul fiarei l-a atins
Iar vînătorul s-a lovit la frunte.

Dar mîine cine va fi curios să distingă
În blocul de zăpadă
Urma acelor două ființe,
Taina acestei dispariții ?

O clipă numai se vor întreba ce-a fost,
Pînă vor ști ce este,
Picior de fiară-înțipt în zăpadă,
Pușca acelui om, căzînd din mîna-i,
Sau cruce,
Acel semn de pe zăpezile veșnice
De care cerul e atît de aproape.

Femeia ciudată din garaje

Altfel nu se putea, nici n-ar fi fost frumos,
de nu ne-ar fi sădit în zgomotele uriașe
un dumnezeu de fum și de benzina
acolo, în răcoarea comunelor garaje.

Acolo unde vin mașinile ca să se odihnească
acolo unde fac paianjenii de gardă
acolo unde geme rădăcinc lumilor urbane
gata să explodeze și să ardă.

Căci noi sîntem bastarzii acestor mari garaje,
din care pleacă roțile mereu spre o turbă,
și vocea ta de lacrimă și spaimă,
e ca fantoma unui accident pe o șosea

Deodată mi se pare că ard toate mașinile
deodată fața ta miroase a cenușă
deodată vin copoii poliției și ne-nvinovățesc
și sîntem scoși afară, la mîini cu o cătușă.

Și eu mă-ntorc să iau ceva ce ți-a căzut
săraci ce sîntem, tu Femeie — Moarte,
un dumnezeu de fum și de benzină
arde în cerul strîmt, pînă departe

BRANCUȘI : PORTRETUL LUI GEORGE

---

jurnalul unui martor ocular

Despre atenție

Atenția, una din calitățile fundamentale ale spiritului — drumul cel mai scurt spre înțelegere — e mai întotdeauna neglijată. Ceea ce e izbitor, aproape inexplicabil în existența noastră, este tocmai lipsa de atenție. Nu sîntem atenți cu faptele noastre, cu gesturile noastre, nu sîntem atenți nici cu reacțiile celor din jurul nostru, stăm undeva izolați și ne uităm pe furiș. De multe ori comitem acte dintre cele mai fundamentale într-o stare de somnolență... Adesori am impresia că oamenii cu care stăm de vorbă dorm.

Atenția e reacția care nu cere nici un efort, e cea mai simplă, mai normală din toate reacțiile posibile, cu toate astea noi ne îndreptăm spre acele modalități care — privite superficial — impun o oarecare disciplină, o oarecare organizare a gîndirii. Oameni care să se autoanalizeze cu voluptate, oameni capabili de introspecții foarte subtile, se găsesc pe toate drumurile. Am spus-o și cu alt prilej și îmi iau toată răspunderea, introspecția e o formă de trîndăvie, o formă perfidă de respingere a realității. De ce să fim atenți cu faptele noastre, să le trăim total, într-o stare de conștiință, preferăm să ne introspectăm mult și bine după ce realitatea s-a consumat. Introspecția se exercită în vid, căci e imposibil să înțelegem trecutul cu gîndirea prezentului. Ruptura, o dată realizată, rămîne definitorie, implacabilă. De cîte ori sînt nevoia să mă analizez, să mă introspectez, cu văd că de fapt vreau să ascund adevărul.

Atenția e cea care anulează duplicitatea : în clipa în care sîntem cu adevărat atenți, privim realitatea cu toată ființa noastră, cu sensibilitate, cu inteligență, — nimic nu este trăit într-o stare de apatie. N-aș vrea să se confunde atenția cu luciditatea rece, uscată, cerebrală, care duce tot la deformarea realității. Mulți oameni se laudă că ei sînt lucizi, și că, pînă și în relațiile sexuale își păstrează o gîndire capabilă de discernămînt, nu se lasă copleșiți de evenimente. Rău fac. Acest soi de luciditate, lipsită de pasiune, e doar expresia vanității și a dorinței de supremație.

Inconștiența poate atinge forme subumane. Un asasin, întrebat de ce a ucis, a răspuns cu o atroce simplicitate : — Am vrut să văd și cu cum e... Omul atent nu-și propune să-și controleze gesturile, nu-și propune să realizeze performanțe etice sau fizice, el se lasă în voia realității, dar trăiește realitatea cu întreaga lui ființă. Lucidul își privește partenerul ca pe o victimă pe care vrea s-o domine. Lucidul își urmărește planul lui de supremație ; numai cei care se pierd cu firea, numai cei care se pot dărui pînă la uitare de sine, au șansa să înțeleagă. Numai că această înțelegere nu este scop. Viața trăită intens conține în ea însăși și înțelegerea. Însă noi separăm uneori trăirea vieții de înțelegerea vieții, le considerăm fenomene diferite.

Dacă ne privim cu seriozitate, vedem ce greu e să fim atenți, ce incapabili sîntem de o dăruire totală. Cînd stăm de vorbă cu un om, n-avem răbdarea să-l ascultăm, sîntem incapabili de atenție, și imediat, cu o mare violență, dăm buzna cu personalitatea noastră, cu ideile noastre. Noi nu trăim realitatea, ci nevoia noastră stupidă de a ne demonstra personalitatea. Eram odată bolnav, aveam nevoie de un medicament oarecare, dar omul din fața mea n-a făcut un gest pînă nu și-a exprimat pe larg punctul lui de vedere în legătură cu dramaturgia modernă. Puteam să și mor acolo în fața lui, asta n-avea nici o importanță, pînă nu-și demonstra inteligența n-avea liniște.

În relațiile noastre cu oamenii, noi urmărim nu realitatea, ci planurile noastre, subtile sau meschine. După ce m-am întors, acum doi ani, de la clinica din Cluj, medicul mi-a recomandat să consum proteine, adică o sută de grame de suncă pe zi. Așa e viața, te trezești într-o bună zi și cu asemenea recomandații. I-am cerut unei ființe oarecum apropiate să-mi facă rost de aceste blestemate și indispensabile proteine. În loc să-mi îndeplinească rugămintea, îmi declară că mă iubește. Dar cu n-aveam nevoie de iubire, eu aveam nevoie, mai curînd și cu precădere, de proteine. Desigur, întîmplarea n-are în acest caz prea mare importanță. Important e lipsa noastră de atenție față de cei din jur. Noi nu dăruim celorlalți ceea ce aceștia au nevoie, ci ceea ce credem noi, ceea ce ne prisosește, adică nu dăruim nimic. Și mie mi se întîmplă să nu fiu atent cu oamenii cu care sînt în relații, puțin îmi pasă de problemele lor, de suferințele lor, de dorințele lor reale, n-au decît să-și spargă capul, eu îmi țin discursurile mele umaniste și mă declar mulțumit. Numai unde există iubire, există și atenție.

Sclavi ai egocentrismului nostru sălbatec, noi trecem adeseori prin viață ca niște somnambuli, nu vedem florile, nu vedem cerul, nu vedem zîmbetele copiilor, nu ne vedem decît interesele noastre. Mi s-a întîmplat ca și la o floare să mă uit din vanitate : „Iată, îmi spuneam eu, numai eu admir cu adevărat aceste flori. Ceilalți sînt niște bruți". Eram încîntat nu de frumusețea și mireasma florilor, ci de sensibilitatea mea ieșită din comun.

A fi atent înseamnă a trăi clipă de clipă într-o stare de conștiință de sine, a nu te lăsa înșelat de nici o violență a minții. Această stare, cine a trăit-o, știe că e de o frumusețe și intensitate extraordinară. Lumea amăgirilor, a iluziilor, s-a năruit. Omul trăiește numai în lumină, în rațiune, și el își ia acest nobil risc. Atunci înțelegem spontan fiecare gest al nostru, refuzăm mîncîrimile pe care, generos, ni le oferă analiza. Dar este o trăire intensă, totală, nu numai rece, cerebrală. Înțelegem realitatea nu numai cu mintea, ci și cu sensibilitatea, cu toată ființa noastră. Atunci, întunericul nu numai că e înțeles, dar poate să aibă și un sfîrșit.

Teodor MAZILU

Tinereţea lui Moromete

Proză de Marin Preda

(Urmare din pag. 1)

— De ce să nu mă fi uitat ! zise Moromete cu o voce înăbuşită şi de astă dată întoarse capul şi privirea lui se încrucişa plină de nedumerire cu aceea sigură a muierii. Şi-o retrase însă în clipele următoare.

— Nu înţeleg nici azi, zise muierea. Tocmai asta e că nu te-ai uitat la ea, iar ea ştia şi rîdea. „Nu se uită la mine, îmi zicea, dar nu-şi ia ochii de pe mine." Adică vrea să spună că te uiţi la ea fără s-o vezi, n-o vezi că e urîtă şi prăpădită, dar te uiţi tare, n-o slăbeşti din ochi... „Ei de ce ?" o întrebam. Nici ea nu ştia să spună, dar ştia de ce. Trei copii i-ai făcut apoi unul după altul, ca un berbec care nu alege oaia frumoasă.

— Cît era ea plină de viaţă în ea, zise Moromete, aşa de nepriceputi şi de seci la minte i-au ieşit copiii. De unde rezultă că speranţele pe care le pui în copii mai bine să nu le pui deloc, că e mai bine.

— Ţi-e gîndul tot la ei, zise muierea. Degeaba zici că nu eşti ăla care nu mai poate de inimă rea.

Nu era dezamăgire, dar nici compătimire în glasul muierii. Umerii lui Moromete rămaseră nemişcaţi. Da, parcă spunea el. Aşa era. Ce putea să facă ? Ni se pare că putem să nu ne gîndim. De fapt, e mult mai rău : nu ne gîndim dar suferim. Ni se apleacă umerii fără să ştim de ce. Şi abia din cînd în cînd ne dăm seama.

Tăcerea care se aşternu între ei deveni parcă nemişcare, ca şi cînd totul s-ar fi oprit, şi gînduri şi sentimente. Numai caii, cu muşchiulatura lor vie, umpleau aerul mişcîndu-şi ritmic coamele în timp ce cu copitele călcau pămîntul făcînd parcă să trăiască şi căruţa cu ei, ale cărei roţi parcă stăteau de vorbă cu împrejurimile : loturile de porumb pe lîngă care treceau, miriştile goale, răzoarele lor bogate cu ierburi, erau încremenite ca în vis. Trecem, păcănea căruţa, ne întoarcem de unde am venit, scîrţîim sub greutatea a ceea ce au pus cele două mogîldeţe de sus peste noi.

Copaci îndepărtaţi le ieşeau înainte şi pe nesimţite rămîneau în urmă şi se topeau în aburul plin de culori al asfinţitului. Din cînd în cînd caii sforăiau cu putere ca şi cînd n-ar fi ştiut în acele clipe că sînt adevăraţii stăpîni ai pămîntului.

XVII

În curînd intrară în sat, a cărui viaţă în amurg îi învie pe cei doi, şi le aduse aminte că li se întîmpla ceva neobişnuit : ea, Fica, mamă a doi copii însuraţi, aducea cu sine acasă pe înserate un bărbat din alt sat. Cine era ? O muiere fu atît de năucită de curiozitate încît se apropie de căruţă, puse mîna pe leucă şi se uită :

— Cine e fă omu-ăsta ? zise.

— Cumnatu-meu, fă, nu te mai chiorî aşa şi du-te şi-ţi vezi de treabă, se răsti în şoaptă Fica.

Moromete se înveseli.

— Cine era năroada aia ? zise el după ce muierea rămase în urmă.

— Nu e chiar aşa de neroadă, îi răspunse Fica.

— Aşa e, cuveni Moromete. Să stai şi să te gîndeşti.

În curte femeia trase căruţa la prispă şi Moromete se dădu jos ca un om la casa lui, coborî şuşleţul de la spate şi apucă de un sac pe care îl aduse ridicîndu-l pe grumaz, la marginea blănii. Îl luă în spinare şi îl puse pe prispă. Muierea intră în tindă şi aprinse lampa. După ce termină cu sacii Moromete trase căruţa sub şopron şi deshămă caii, pe care îi băgă în grajd şi îi legă la iesle.

— Tu ai ceva să dai să mănînce la caii ăştia ? i se auzi glasul în amurg.

— Deasupra e nişte nutreţ, se auzi şi glasul ei însoţit de crăonitul unei găini şi de zarva orătăniilor speriate.

Muierea prinse una pe care i-o dădu lui Moromete s-o taie. Se duse apoi cu ea în tindă s-o opărească. Mişcările, la oamenii bătrîni sînt încurcate şi întortochiate ca şi cînd ar avea la îndemînă un timp nesfîrşit ca să le ducă la capăt. Ei scot din fire pe cei tineri, care caută să scape repede de ele fiindcă ei cred că viaţa cea adevărată se află dincolo de lucruri şi de treburi. Nici ei nu-şi dădu seama Moromete cînd se pomeni cu mămăliga fierbinte pe masă şi cu pasărea friptă în strachină. Abia se aşezase pe prag şi-şi jupuise jurnalul pe care îl purta în flanelă să-şi facă o ţigare şi abia avusese timp să-şi fumeze ţigarea aceea. El nu ştia cît minute lungi treceau pînă îşi amintea el c-o ţine în mînă şi că femeia se uita din cînd în cînd la el şi îl vedea pierdut, dus pe gînduri. Nu-l turbură, dar focul sub mîinile ei dibace ardea necontenit şi grăsimea de pasăre sfîrîia neîncetat în jarul cocenilor vechi de porumb.

— Hai Ilie, să mîncăm ! zise ea deodată şi Moromete tresări.

— Hai să facem şi treaba asta, că pe celelalte le isprăvirăm conveni şi Moromete şi cînd văzu ce era pe masă deschise ochii mari : Tu vorbeşti serios ?!

Muierea luă masa rotundă în braţe şi o dădu aproape de genunchii lui.

— Beai, Ilie, şi o ceaşcă de ţuică ?

— Mă, Fico, păi tu nu ştii ?

— Ce !?

Moromete spuse cu regret :

— Mie nu-mi place băutura.

— Ei, zău !

— Nu-mi place băutura, ca pisicii untura, zise Moromete.

— Acuma tu glumeşti, dar pe vremea aia chiar că nu-ţi plăcea, zise Fica. Toţi ne miram. Om la nunta lui să nu pună el băutură pe limbă.

— Aşa un strop tot am băut eu ! zise Moromete.

— Atît, zise muierea şi continuă : Să trăiască ginerele, să trăiască mireasa, să le dea Dumnezeu copii. Să trăiască socrii, să le dea Dumnezeu sănătate. Pe urmă să trăiască nunii mari, fraţii, surorile, verii ! Nimic, el tot cu ceaşca-aia în mînă stătea. Da' bea odată ceaşca aia, s-a înfuriat mama, bărbat eşti tu sau ce eşti ? Şi atunci ai băut-o şi te-ai strîmbat, ţii minte ce-ai spus ? Ce obicei or fi avînd şi oamenii să bea porcărie de-asta ! Ei taci, am strigat toţi, a vorbit popa-n biserică. Nu vrei să ne spovedeşti, părinţele ? Mi-a plăcut de tine, Ilie, de-atunci, zise deodată femeia cu un glas care era atît de înfiorat încît în clipa aceea semăna cu al unei fete îmbătate de dragoste, uite, îţi spun, aşa de mult, că dacă n-aşi fi fost aşa mică în anul ăla cînd muri soră-mea, nu m-aşi fi uitat că eu aşi fi fost fată mare şi tu cu trei copii, care mi-ar fi fost nepoţi ! Ţi-aşi fi trimis argint viu, să-ţi ia mînile, şi să te însori cu mine !

Moromete ascultă parcă la pîndă această declaraţie, ca şi cum o aşteptase şi acum vedea tăcînd, că fusese bine făcută, apoi se miră :

— Da cîţi ani aveai tu atunci ?! şi avu o astfel de intonaţie în glas încît ai fi crezut că muierea nu spunea adevărul.

Ea nu răspunse, îşi umplu iar o ceaşcă şi rupse apoi din puiul rumenit din strachină. Rupse doar o aripă. După ce o mîncă nu se mai atinse nici de băutură nici de carne.

— Dragostea face pe om mai deştept, şoptí ea întru tîrziu. Nu zic că din pricina ta n-am ţinut la bărbatu-meu după ce m-am măritat. Şi eu am făcut copii. Ţineam la el, avea inimă mare şi nici prost nu era. Dar cînd mă gîndeam la tine, parcă mi se făcea ziuă în cap. Te vedeam o dată pe an şi-mi ajungea şi cu toate că niciodată nimeni n-a ştiut ce simt eu, bărbatu-meu a ştiut, dar murea să afle cine e. Fiindcă vedea. Şi atunci, ca prostul, cum fac toţi cînd se îmbată, venea şi mă lua la bătaie, sau invers, ca să poată să mă bată se ducea mai întîi să se îmbete. Mai rău erea că pe urmă, cînd ai început să te schimbi, cînd ai început să vorbeşti, mi-am dat seama că te-am ghicit eu bine, ca şi soră-mea săraca. Tu nu vorbeai la început din pricină că erai prea tînăr, dar ochii tăi se uitau şi vedeau lumea. N-aveai glas, dar te gîndeai ! Şi cînd ai început să ai, au văzut şi alţii ce văzusem eu, un copil.

— Te apucaseşi să spui pe drum că eu am omorît-o pe Rădiţa, zise Moromete pe deplin senin şi neturburat. Adică cum ? Eu ştiu că a fost ceva cu moartea ei, dar n-am putut să-mi dau seama ce, n-am avut cum, ştiu că n-a suferit de ceva anume. Ţi-nchipui că eu cu mîna mea nu i-am făcut nimic. N-o să te apuci să susţii un astfel de lucru.

— Ba, i-ai făcut, răspunse femeia după ce lăsă să se scurgă între ci minute lungi de linişte. I-ai făcut Ilie, repetă, dar fără reproş şi chiar fără prea mare interes.

S-ar fi zis că nu-i stătea prea mult pe inimă nici soarta pe care a avut-o atunci sora ei.

— Nu pot să te învinuiesc, Ilie. Oamenii nu prea ţin la viaţă, o pierd din te miri ce ! Soră-mea a murit fiindcă n-a avut răbdare să iasă din lehuzie cu toate că nu mai erea o fetiţă care să nu ştie ce trebuie şi ce nu trebuie să facă o muiere care naşte, cîtă vreme trebuie ea să se ferească. Tu nu ştiai nimic, dar ea ştia, că mama era acolo şi i-a spus. Bine fă, Rădiţo, am întrebat-o, tu eşti nebună ? Ce să fac Fico, mi-a spus, mi-era dor de ei, mi se părea că nu mai am nimic, că şi cu Paraschiv şi cu Nilă tot aşa a fost şi n-am pătit nimic. Acuma o să mori, zic. Ei şi ? zice. Am făcut trei copii, am trăit, nu-mi pasă. Mare bucurie nu mai m-aşteaptă, am văzut eu... copiii, să-i ştergi la cur, să le dai să mănînce, nici noaptea nu te lasă... Bărbatul,... Ei, zic. ce e cu bărbatul. N-a zis nimic. Se vedea că gîndul la bărbat o făcea să-i pară rău. S-a întors cu spatele la noi, şi zice, Fico, dă-mi un cui. Un cui ? Ce-ţi trebuie ? Îmi trebuie mie ! M-am uitat la mama, la soră-ta Guica, nici ele nu înţelegeau. M-am urcat pe scara de la pod, am căutat pe poliţă şi i-am adus un cui. M-am uitat să văd ce vrea să facă cu el. Nimic, îl ţinea în mînă. În timpu-ăsta sîngele picura din ea în oala de sub pat... Pe urmă ai venit tu, cu sanitarul. Ce să se priceapă un sanitar ! Cînd am întors-o, nu mai avea viaţă în ea. Sanitarul zice : Ia uite, are un cui înroşit în mînă. Şi cînd ne uităm, alături pe căpătîi, trei măsele cu şipcile mari însîngerate. Şi le scosese singură din gură cu cuiul.

Moromete se uită brusc afară, ca şi cînd ar fi vrut ca această cumplită dezvăluire a suferinţelor primei lui femei să nu mai fie auzită şi de altcineva.

— A zis şi ea aşa ca un gînd care îi venise, spuse el în cele din urmă. Ca să moară liniştită. De la început i-a fost rău, după ce l-a făcut pe Achim. Era cam nebună soră-ta, de s-a apucat ea să-ţi spună un lucru ca ăsta.

— Nu erea adevărat ?

— Cum o să fie ? Şi ce-a apucat-o cu dinţii ? Ea nu mi-a spus niciodată că o dor ! Auzi, să-şi bage cuiul în gură !

— Uite-aşa de mari erau măselele, cu cîte trei şipci, repetă Fica. Niciuna nu erea bolnavă. S-a mirat şi sanitarul. N-am mai văzut una ca asta, zice. Mai ţi-aduci aminte ? N-ai fi zis că e moartă, parcă se prefăcea că doarme şi rîdea de noi că ne-am speriat... Pe urmă repede, te-ai însurat...

— Ce puteam să fac ? Cine să fi avut grijă de cei trei care ereau mici ? Am vrut eu să mai aştept, reluă Moromete parcă vesel, dar şi puţin batjocoritor la adresa femeii, a gîndului ei spus adineauri, din care se putea înţelege că ar fi trebuit s-o aştepte pe ea, pe Fica, să se facă mare. Pînă într-o zi cînd m-am dus pe la Turnu, după nişte peşte. Mai erea, dar nu mult, pînă a început războiul. La întoarcere (îi lăsasem în grijă soră-mi Guica), îl găsesc pe-ăla mic, pe Achim, în copae, venise de i se urcase caca pe spinare, de jos pînă la gît, tocmai pînă după ceafă, aşa avusese grijă soră-mea Guica de ei. Pe urmă avea pretenţia că de ce am adus-o pe Catrina în casă care era şi a mă-si, adică a feciorilor, de, a nepoţilor. Adică să fii stat eu aşa, ea să se fi măritat, să-şi fi adus bărbatu acolo cu mine şi uite-aşa ! Gîndurile astea de femeie smintită le-a băgat pe urmă şi în capul lui Paraschiv, al lui bietu Nilă şi al lui Achim, cînd s-au făcut mari, iar ei n-au avut mai multă minte decît ea şi au crezut-o ! Iar asta, Catrina, nici ea n-a avut mai multă şi toată viaţa i-a fost frică de ei, să nu mor eu şi să n-o arunce ei pe drumuri ! Că, adică dacă nu-i trec casa pe numele ei ! Mînca-o-ar pămîntul de casă !

Între timp muierea începuse să strîngă masa. Nu s-ar fi putut spune că ascultase cu interes tot ceea ce spusese Moromete. După ce el tăcu nu-i dădu nici un semn, nici da, nici ba.

— Hai Ilie să ne culcăm, zise ea în tăcerea care se lăsase în tindă.

Şi de astă dată vocea ei însemna : lucrurile astea, dacă le răscoleşti, nu le mai termini pînă dimineaţa. Tot mai bine e să dormi şi cînd răsare soarele, să te scoli odihnit şi cu gînduri proaspete.

— Tu, zise Moromete, eşti chiar singură ? Unde e băiatu-ăla al tău ? !

— A, păi nu ţi-am spus !?

Şi se aşeză pe un scăunel cît o şchioapă, foarte aproape de pragul unde stătea Moromete.

— Da, tu, zise ea, un vin nu beai ?

Moromete ridică din umăr mihnit ca şi cînd s-ar fi ivit din vina ei, o neînţelegere care îl întrista...

— Ţi-am spus eu că nu ?!

Ea se duse undeva în odae şi se întoarse de-acolo cu o damigeana mică împletită în nuiele şi astupată cu un cocean...

— Nu mi-am făcut copii ! zise Moromete cu o voce înăbuşită şi de astă dată întoarse capul şi privirea lui se încrucişa plină de nedumerire cu aceea sigură a muierii. Şi-o retrase însă în clipele următoare.

— Nu înţeleg nici azi, zise muierea. Tocmai asta e că nu te-ai uitat la ea, iar ea ştia şi rîdea. „Nu se uită la mine, îmi zicea, dar nu-şi ia ochii de pe mine." Adică vrea să spună că te uiţi la ea fără s-o vezi, n-o vezi că e urîtă şi prăpădită, dar te uiţi tare, n-o slăbeşti din ochi... „Ei de ce ?" o întrebam. Nici ea nu ştia să spună, dar ştia de ce. Trei copii i-ai făcut apoi unul după altul, ca un berbec care nu alege oaia frumoasă.

— Cît era ea plină de viaţă în ea, zise Moromete, aşa de nepriceputi şi de seci la minte i-au ieşit copiii. De unde rezultă că speranţele pe care le pui în copii mai bine să nu le pui deloc, că e mai bine.

— Ţi-e gîndul tot la ei, zise muierea. Degeaba zici că nu eşti ăla care nu mai poate de inimă rea.

Nu era dezamăgire, dar nici compătimire în glasul muierii. Umerii lui Moromete rămaseră nemişcaţi. Da, parcă spunea el. Aşa era. Ce putea să facă ? Ni se pare că putem să nu ne gîndim. De fapt, e mult mai rău : nu ne gîndim dar suferim. Ni se apleacă umerii fără să ştim de ce. Şi abia din cînd în cînd ne dăm seama.

Tăcerea care se aşternu între ei deveni parcă nemişcare, ca şi cînd totul s-ar fi oprit, şi gînduri şi sentimente. Numai caii, cu muşchiulatura lor vie, umpleau aerul mişcîndu-şi ritmic coamele în timp ce cu copitele călcau pămîntul făcînd parcă să trăiască şi căruţa cu ei, ale cărei roţi parcă stăteau de vorbă cu împrejurimile : loturile de porumb pe lîngă care treceau, miriştile goale, răzoarele lor bogate cu ierburi, erau încremenite ca în vis. Trecem, păcănea căruţa, ne întoarcem de unde am venit, scîrţîim sub greutatea a ceea ce au pus cele două mogîldeţe de sus peste noi.

Copaci îndepărtaţi le ieşeau înainte şi pe nesimţite rămîneau în urmă şi se topeau în aburul plin de culori al asfinţitului. Din cînd în cînd caii sforăiau cu putere ca şi cînd n-ar fi ştiut în acele clipe că sînt adevăraţii stăpîni ai pămîntului.

XVIII

...Moromete se uită iar afară şi cu paharul în mînă rămase atent, aşteptînd. Într-adevăr se auziră paşi în curte, paşi uşori ca de pisică, aşa cum îi fac fetele desculţe cînd vin de la poartă şi se apropie de prispa casei. Se auzi urcatul pe prispă, o săritură elastică, fără zgomot, doar fîşîitul fustei turbură liniştea zilei de vară. În prag, cu lumina mare a bătăturii în spate şi cu faţa sub umbra tindei, apăru Rădiţa.

— Ce e cu tine, unde fuseşi ? zise Fica. Flăcăul ăsta te-aşteaptă aici de-aseară, şi tu umbli pe drum fără nici-un rost.

Rădiţa nu zise nimic, dar părea veselă. Trecu spre odaia cealaltă luîndu-şi de pe cap barişul ca să şi-l pună mai bine, în timp ce se văzu părul castaniu şi cozile împletite care îi atîrnau pe spinare. Lăsă uşa deschisă şi se întoarse. Era subţirică şi înaltă, dar pulpele picioarelor ei erau mari şi lungi, şi arse de soare.

— Unde te duci de te găteşti aşa ? zise Fica.

Nu arăta însă deloc gătită, doar barişul ei frumos era de sărbătoare.

— Trebuie să mă duc, zise Rădiţa cu un astfel de glas că se făcu deodată linişte. Cu toate că nimic n-o turburase mai înainte. Liniştea parcă crescu în aer. Fata se aşeză şi ea pe un scăunel şi puse mîna pe-un pahar. Fica îi turnă şi ea gustă din vin strîmbindu-se. Pe chipul ei apăru, în timp ce lăsa paharul gol, o expresie senină de desnădejde. Ea surise şi rosti.

„Vine moartea prin grădină
Cu-un pahar şi c-o lumină".

Moromete se uită afară. Se supără :

— Dă-i Ilinco şi lui nişte flori să-şi facă coroană, nu vezi cum plînge ? Ce eşti aşa cîrpănoasă... Mă, ăsta, ia ici cureaua mea şi încinge-te cu ea peste cămaşa-aia, că parcă eşti dăulat, parcă te-a prins cineva de pe gîrlă... Ia şi pălăria mea !... Na !... Te duci şi tu degeaba la serbare, să auzi cum o să te lase repetent.

Catrina o luă spre poartă. Peste sat sunau rar şi stăruitor clopotele, chemînd lumea la biserică. Niculae se spălă pe labele picioarelor lui mari, prăjite la soare şi zgîriate de ţepile miriştilor.

— Fico, dă-mi un cuţit, zise Rădiţa în tindă.

— Da ce-ţi trebuie ?

Rădiţa nu răspunse, o văzură însă cum asculta cu privirea mare şi cu urechea întoarsă uşor spre afară. Din depărtare, din înaltul cerului, venea pînă aici în umbra răcoroasă a tindei, abia atingînd auzul, strigăte rare de gîşte, puse pe călătorie îndelungată. Strigătele lor însă nu erau ţipete, ci semne sigure şi liniştite de recunoaştere, să se audă doar între ele, să nu li se destrame şirul, să anunţe pe cocorul bătrîn şi ştiutor care le conducea (căci ăştia erau cocorii), că totul e bine în urmă şi să nu se abată din înaintarea lui înceată şi sigură.

Ieşiră cu toţii pe prispă şi se uitară în zare. Într-adevăr se apropiau plutind, alunecînd în formă de săgeată cu deschiderea largă, croncănînd rar, nu toţi odată, dar în aşa fel încît cîntecul lor să fie neîntrerupt. Rădiţa se dădu jos de pe prispă şi în mijlocul bătăturii înfipse cuţitul în pămînt. Îşi ridică apoi privirea spre cocori, în timp ce cu degetul cel mare al piciorului drept începu să scurme stăruitor ţărîna chiar alături de lama cuţitului. Păsările se apropiară, dar cînd ajunseră în dreptul bătăturii bătrînul cocor scoase deodată un ţipăt pătrunzător de spaimă şi zborul începu să i se clatine. În clipele următoare el se întoarse pe cer şi începu să se învîrtească în cerc împreună cu tot cîrdul de-asupra capului fetei. Ea nu-şi lua în acest timp ochii de pe cer, urmărindu-i cu o privire neclintită şi limpede, şi degetul ei nu înceta să scurme pămîntul alături de cuţit. Scoţînd un nou ţipăt, de astă dată parcă de jale, bătrînul cocor rupse deodată cercul în care se învîrtea şi făcu cale întoarsă împreună cu tot cîrdul. Rădiţa îi urmări pînă nu se mai văzură, apoi smulse cuţitul din pămînt şi se întoarse chicotind spre soră-sa. La flăcăul din prag nu se uita.

— Mă mărit, zise ea. O să fiu fericită cu mutu-ăsta, cu toate că nu se ştie cît. Ar fi trebuit să-mi cadă jos la picioare cocorul meu, dacă ar fi fost să mor de bătrîneţe. Ei, şi ? Nu m-a întrebat nimeni dacă vreau să vin pe lumea asta ! De ce mi-ar păsa cînd o să plec ?

— Atunci să mergem, zise Moromete.

Înainte o luară patru flăcăi călări, cu pălării cu pene de păun înfipte în pamblică. Unul ţinea în mînă un brad cu un măr înfipt în vîrf. Calul lui cu coama înfoiată, cu gîtul îndoit, cu dinţii rînjiţi sub zăbală, ţîşnea din cînd în cînd în frunte : Ăsta era Benogu, murise în războiul care venise, acum uite-l că a înviat şi a venit să fie cavaler la nunta prietenului său. Căruţele pline cu rubedenii alergau în urma celei care venea după cai, cu mirele şi mireasa. Pe la jumătatea drumului, între Rîca şi Siliştea, Moromete opri căruţa.

— Dă-te jos, îi spuse el fetei.

Mireasa se supuse, căutînd să calce cu grijă cu pantofii ei noui, să nu-şi rupă picioarele. O luară pe un drum de plan care se pierdea în depărtare în timp ce alaiul îşi continuă drumul ca şi cînd mirele şi mireasa ar fi fost încă acolo. Cîntecul viorilor se pierdea în liniştea cîmpiei secerate. Miriştile galbene erau pline de iarbă iar porumbul înalt era atît de verde încît înăuntrul lui se făcea parcă întuneric.

— Şi a cui zici că eşti tu, creştino ? zise flăcăul.

— A mamei care m-a făcut, păginule, răspunse fata.

Focul de coceni ardea pe miriste cu flăcări a căror culoare se schimba neîncetat, din galbenă se făcea violetă, din violetă albastră, din albastră batea în verde, asemeni porumbului pe care cei doi îl jupuiau şi îl puneau alături de jeratic să se coacă.

— Mă duci la tine acasă s-o văd pe mama care te-a făcut ?

— Ei, nu zău ! Păi ce-ai să vorbeşti tu cu ea, cînd de dimineaţă şi pînă acuma, abia ai scos şi tu trei cuvinte ?... O să rîdă mama de tine... De unde l-ai mai scos ?... Nu că mi-ar fi ruşine cum arăţi, o să creadă tocmai pe dos că mi-ai sucit capul şi nu-mi mai dau seama ce fac... Dacă vii, nu mai pleci, silistene !... A, ce frige porumbu-ăsta... Eu îţi coc ţie aici cotolani şi tu nici nu te uiţi la ce-ţi dau... N-ai mîncat nimic de cînd ai venit aici peste mine, ia să te văd cum arăţi cînd mişti fălcile...

— Sui-te în căruţă, zise flăcăul.

Soarele coborîse spre asfinţit cînd rosti el aceste cuvinte. Fata se supuse şi se urcă dintr-o singură mişcare, ca o căprioară, ţinîndu-se de loitră.

— Mai e cineva pe cîmp ? o întrebă flăcăul.

— Nu, n-a mai rămas nimeni, răspunse fata cu nelinişte coborînd.

Era ca şi cînd ar fi fost părăsiţi în pustietatea cîmpiei şi n-ar mai fi putut să se întoarcă acasă. Punea acum cu grijă picioarele pe fierul răscrucilor, să nu se încurce în rochia mare de voal şi în beteala care îi atîrna strălucind pe spinare, pînă jos la poale. Flăcăul o coborî parcă jos cu privirea şi o aduse lîngă el fără să facă nici o mişcare, apoi îi puse uşor mîna în piept şi o împinse încet, dar fără revenire, pe spate. Se urcă deodată peste ea şi o acoperi şi chipurile li se întîlniră ca într-o apă, unul privind, celălalt răsturnat, susţinîndu-i privirea şi recunoscîndu-se unul în altul uluiţi. El îi puse mîna pe frunte şi o apăsă ca şi cînd ar fi vrut să-i vadă mai bine ochii ei strălucitori ; se apropie şi mai mult de faţa ei stăpînit parcă de o ezitare : nu ştia cărui impuls să se supună, celui sălbatic care îl făcuse să se repeadă asupra ei sau celui blînd pe care îl trezea în el ochii ei cerînd ocrotire.

— Nu te repezi, şopti ea, lasă-mă să-mi dau seama. Văd că te uiţi la mine, lasă-mă să mă uit şi eu să înţeleg cu ce te-am zăpăcit şi eu pe tine, fiindcă nu e numai ce vreai tu acum... Ei, ce este ?... Sînt aproape de sufletul tău ? Eşti un flăcău singur pe lume ?... De ce nu-mi răspunzi ? Nu eşti ? La ce te gîndeşti ? La mine ? Sînt prima fată cu care te porţi aşa ? Prima care ţi-a luat glasul sau aşa o fi felul tău ?...

Ezitarea lui ascultînd-o crescu şi atunci o bucurie fără margini înflori pe chipul fetei. Ea îl apucă de gît şi începu să-l sărute. Surprins, flăcăul se feri şi scăpă de braţele care i se încolăciseră pe după grumaz, dar ea îşi ridică gîtul cu o vioiciune de animal parcă în luptă cu altul care ar fi vrut s-o omoare şi îl urmări acum fără nici o teamă de puterea şi ameninţarea lui.

— Te simt, te-am ghicit şopti ea apoi retrăgîndu-se, tu nu ştii sau vrei şi tu să afli, şi de aia te gîndeşti... eşti singur, cu toate că ai surori şi alte rude... şi vecini... Eu sînt cu tine şi noi doi... pe lume... o să facem copiii noştri... M-ai văzut, eşti al meu, te-ai uitat la mine şi m-ai văzut...

Fata gîfîia. Închise ochii şi îşi duse mîinile goale sub ceafă. Bluza mică şi prea săracă pentru trupul ei voinic se ridică şi îi descoperi pîntecul. Flăcăul se dăduse de mult jos de pe ea. Cînd şoaptele ei se opriră o luă din nou în braţe, de astă dată mai blînd, pe chip cu o expresie de beţie mai mare. Ea îl înlănţui pe după mijloc şi se mişcă sub el cu o ştiinţă pe care o dobîndise doar cu gîndul : era stîngace, trupul ei tremura dar parcă ştia ce-o să urmeze.

Totuşi nu, fiindcă ea scoase un ţipăt de uimire pe care numai spaima de a nu fi auzită o făcu să şi-l înăbuşe în chiar secunda cînd îi ieşise din gît. În clipa următoare o strigă pe maică-sa, mamă, mamă, ca şi cînd ar fi vrut s-o încredinţeze pe cea care o născuse că ea tot fetiţă a rămas, cu toate că stringea în braţe un flăcău care o şi scosese pentru totdeauna, printr-un ţipăt din rîndul fetelor şi o vîrîse în cel al muierilor.

În acest timp, din depărtarea în care se topise, cîntecul viorilor revenea odată cu tot alaiul, clinchetul clopoţeilor de la gîtul cailor şi chiotele subţiri ale femeilor. Cei patru flăcăi apărură la capătul miriştei şi cel cu bradul întoarse calul şi îl struni făcîndu-l să joace pe loc. Aşteptau. Se făcu tăcere.

— Cum, zise fata, şi ce facem cu căruţa şi cu caii noştri ? Da' mama nu ştie nimic... Dacă află tata îmi rupe picioarele... Şi chicotea ca şi cînd acest lucru ar fi înveselit-o pentru ceva pe care numai ea îl ştia.

Nu mai era fată mare, cu toate că ea încă se simţea. Dar una e ce simţi tu şi alta e ce eşti. Acest gînd, această iluzie, o făcea veselă : nu e rău să fii muiere şi să te simţi fată. Păcăleşti pe cineva, face să rîzi.

— Toată speranţa, zise Moromete, a rămas în mine. Şi dacă şi ăsta cine ştie ce drumuri o fi apucat, ce-o să-i spun eu, n-o să-i intre pe-o ureche şi o să-i iasă pe cealaltă ? Biznae se poate considera în acest caz, hi, hi, hei, hei, hei, să bem vin, să bem vin, verde de peliin, şi de rozmarin... domnilor şi a venit franţuzul prin tranşee şi nu trageţi foc, nu trageţi foc, nu trageţi floc, ce rîzi, mă, ăsta micu, vezi să nu-ţi cîrpesc vreo două, trebuia lăsat neamţul să se apropie şi cum să-l laşi să se apropie cînd îl vedeai cu baioneta înainte, te-apuca frica morţii şi îţi venea să tragi şi ăsta, nu, mergea franţuzul înainte şi generalul nostru cu el şi nu trageţi foc, nu trageţi foc şi cînd a zis pe urmă foc, au murit la nemţi cu grămada, domnule, uite-aşa se rostogoleau ăi vii din spate peste ăi morţi care erau seceraţi de-aproape cu mitralierele pitite... Da uite că Benogu s-a întors, cine zicea c-a murit pe-acolo pe la Mărăşeşti, ce băiat şi jumătate, parcă şi calul rîde sub el ştiind cine îl călăreşte... Ce-o fi plîngînd acuma fata asta, nu înţeleg, taci mireasă nu mai plînge, că de la maică-ta te-oi duce, că deşteptu ăla de taică-tău a făcut scofală mare că nu ţi-a dat nimic, măcar o pătură cu ce să te înveleşti...

Fica îl învelea tocmai atunci pe Moromete cu pătura. Era fereastra deschisă şi în casă intra răcoarea nopţii. O linişte desăvîrşită domnea asupra casei şi împrejurimilor. Moromete se trezi, deschise ochii. Dar nu se ridică în capul oaselor.

— Fico, zise el în şoaptă. Ce faci tu ? Stai aici cu mine !

Femeia se întoarse şi se aşeză pe pat lîngă picioarele întinse ale lui Moromete.

— Ţi-a plăcut vinul, zise ea, nu mai ştii ce-ai făcut, sau erai ostenit şi nici nu mai ştii cum te-ai culcat ?

— Cum să nu, zise Moromete, dar nu mai adăugă nimic.

— Parcă te-ai ferit de ceva, zise ea atunci, te-ai ridicat de pe prag ca un copil, te-ai dus spre pat şi te-ai culcat cu spatele la mine.

— Da, ştiu că m-am ferit, zise Moromete. Tu eşti de vină, am vorbit prea mult despre Rădiţa.

— Nu poţi să vorbeşti ce-ai vrea, răspunse Fica. Şi tu ai vorbit prea mult despre copiii tăi.

— Rădiţa îmi spunea în somn că o să ne facem copiii noştri, şi n-o să mai fiu eu singur pe pămînt... Hm !... Ce bine că omul poate să doarmă, adăugă el întru tîrziu, văzînd că femeia tăcea.

— De ce, zise femeia, ai visat ceva care ţi-a plăcut ?

— Închipuieşte-ţi tu, zise Moromete, să te visezi tînăr. Dar chiar tînăr ca şi cînd ai trăi de la început. Cum vine asta ?

Şi începu să povestească.

— Înseamnă că te simţi tînăr şi ai mare chef să uiţi de toate, zise ea la urmă. Numai în vis poţi să uiţi complet...

Moromete nu zise nimic multă vreme. Se gîndea poate cui datora el această bucurie care îi răzbătea din fiecare cuvînt pe care îl rostea ? Simţea în el cu adevărat revenindu-i vigoarea de altădată şi beţia care ţi-o dă această revenire a puterilor ca un izvor care începe să curgă fără veste, cu ape bogate, înainte de a seca pentru totdeauna ? Sau prezenţa acestei femei încă tinere, care ţinuse la el de cînd îl cunoscuse, era pricina acestei nopţi neobişnuite cu amintirea atît de puternică a acelor ani care nu erau deloc foarte îndepărtaţi, ci se apropiaseră pe-aci prin preajma lor îndemnîndu-i pe amîndoi să-i trăiască de-acolo de unde vieţile lor se despărţiseră ? Rădiţa nu mai era, dar ea, sora ei pe atunci mult prea mică, trăia aici de faţă şi ţinea în sufletul ei parcă întreagă, neştirbită, tinereţea lui de atunci.

— Nu numai în vis, zise Moromete întru tîrziu.

— Nu numai în vis, ce, Ilie ?

— Poţi să uiţi de toate. Uite, cu tine uit de toate !

— Nici nu ştii ce bine îmi pare, şopti femeia...

El se ridică atunci şi în clipa următoare mîinile lor se întîlniră şi se încleştară una în alta... Femeia trecu alături şi se întinse lîngă coasta bărbatului. Din tindă crescu, acoperind liniştea, scîrţîitul unui greier...

— Ai să vii de-aici înainte la mine, Ilie ? şopti ea întru tîrziu.

— Da cum ? răspunse Moromete.

— În fiecare zi ?

— În fiecare zi, nu, că nu mai sînt flăcău, zise Moromete cu ironie, dar aşa la două, trei, zile tot o să vin.

Femeia înţelese şi rosti cu duioşie :

— Vino o dată pe săptămînă ! Vino, Ilie, repetă ea, că pot să spun şi eu ca Rădiţa în vis : o să trăiesc de-aici înainte numai pentru tine, şi n-o să mai ştiu nimic, nici de copii şi nici de rude, numai să te fac să uiţi că cineva ţi-a dorit moartea şi te-a lăsat singur acasă, bolnav în pat.

— Crezi că eu m-am pus la mintea ei ? zise Moromete. Dar ai dreptate, nu mai e cu ea nici o speranţă, nu e în toate firile. Nu poate să-mi ierte că am vrut să-i aduc pe Paraschiv, Nilă şi Achim îndărăt acasă. De ce să nu-i aduc ? exclamă el cu o mirare proaspătă ca şi cum abia acum şi-ar fi dat seama de acest adevăr. Nu erau copiii mei ?

Ea nu-l încuraja să se întoarcă cu gîndurile spre această istorie.

— Uite că se face ziuă, spuse uitîndu-se la geam. Mîncăm ceva Ilie ? Mîncăm şi pe urmă pleci !

Şi sări peste bărbat fără să-l atingă şi asemeni unei muieri tinere, al doilea picior nu-l sprijini în săritură pe cel care îl pusese doar cu vîrful tălpii pe pămînt. Şi se duse în tindă şi aprinse focul, în timp ce Moromete, ca totdeauna dimineaţa, şi pe nemîncate, se căută în flanelă şi începu să-şi răsucească o ţigare.

Desen de JOAN MIRO

tineri autori

de la revista studenților ieșeni

alma mater

CORNELIU OSTAHIE-COSMIN

Iar mușcă somnul frunza...

Iar mușcă somnul frunza obrazului
de veghe,
să nu-ți mai fie trupul decît un ochi apus,
să nu-mi mai fie umbra decît o stea
flămîndă
vestită de balansul tărîmului de sus.

E cineva din noi plecat să ne arate
prin cîte lumi păcatul va fi sărbătorit
de chipurile triste a îngerului care
a-nveselit belșugul ospățului oprit ;

din golul lui venind—cutremurate
păsări —
vom pune foc în pînza corăbiei nebune,
lăsîndu-ne risipei cînd zodia nevîrstei
va încerca cu mîna bolnavă să ne-adune...

E-un clopot

E-un clopot echinoxul zăpezii de pe urmă,
păianjen înșelat cînd sîngele nu iartă,
chiar dacă pe sub vorbe văzul apus mai
scurmă
ca unghia tristeții o stea neînțeleaptă.

Uitate răzvrătiri de ce-au pornit să
cheme ? —
vreau cumpăna din somn pe gura ta
să-ncline,
dar sună veghea ierbii și îngerul se teme
pentru lumina crudă care-o aduc în mine...

Dacă pe-un trup lunatec flacăra-mi iar
va ninge
ori ispitit de vinuri voi refuza să beau,
mamă, sloboade umbra și las-o să
m-alunge —
fructul dorit o vreme eu nu mai știu
să-l vreau.

Din depărtare...

Sting aripa căzută într-un văzduh
de cumpeni
să lumineze iarba cu soarele-i bolnav,
cînd gura mea te simte grăbind să mă
intîmpeni
și sîngele rotește-în noi un ochi hulpav.

Pe trupul meu amiaza dă simțurilor foc,
sînt aruncat în fața cuvîntului amar
căci iar mă naște mama cu zodii de mijloc
înlănțuit în ceața căderilor de zar.

Cum ninge peste lucruri hotarul unei
muzici
o, teamă de ispită, eu te-am simțit venind
din depărtarea cărnii spre alte anotimpuri
în care dulci capcane cuvintele întind...

„CÎNTEC PENTRU ROSEMARIE" — de FLORIN PUCA

alma mater

Metamorfoze

de TH. PARAPIRU

Spre amiază orașul obosca ca un animal după lupta, așteptînd cu nedeslușită nerăbdare întunericul greu al nopților tot mai lungi. Pe la ora patru un domn de statură potrivită aștepta în stația de tramvai de lîngă grădina zoologică. Tramvaiul apăru după vreo zece minute foarte lungi, în care timp domnul cu pălărie și palton verde înregistrase interesantele fapte din jur, că frunzele căzuseră și că foarte puține se mai aflau în copaci, mai mult agățate decît de bună voie rămase acolo, că pavajul era plumburiu și ud, și, în sfîrșit, că-și murdărise un pantof. Pantofii și-i făcuse înainte de a pleca de acasă și asta îl făcu să se uite îndelung la pata de noroi de pe vîrf.

Greoi tramvaiul cu numărul șapte se apropia fără a ține seama de îndurile lui. Cînd ajunse în stație și opri, dintr-un tufiș din apropiere ieși un cîine urît și neîngrijit, cu smocuri de păr ud atîrnînd pe el ca zdrențele. Mergea cu capul plecat, mirosind, ridicînd din cînd în cînd ochii cercetători cam în stilul în care oamenii privesc pe sub sprîncene. Încolo avea în ci o expresie absolut cîinească și fără nici un dubiu puțin vinovată, puțin flămîndă. Apariția lui neașteptată îi aduse doar un surplus de injurături din partea celor care coborau, pesemne unii dintre ei îl considerau un semn rău iar alții îl injurau fiindcă era cîine.

Doar domnul care așteptase singur în stație avu o tresărire de surpriză și-l strigă :

— Hei Gigi ! Ia vino-ncoace !

Cîinele îl privi neîncrezător, făcu vreo doi-trei pași și se opri cu piciorul în aer. Aceasta putea semnifica foarte bine întrebarea de ce.

— Hai vino, nu-ți fac nimic, n-avea grijă ! Vreau să te iau să facem cumpărăturile.

Cîinele mai puțin circumspect se apropie pînă lîngă domn, dar întoarse capul, așa, în treacăt. Domnul observă gestul sau mișcarea, cum preferați pînă una-alta, fiindcă îi vorbi :

— Lasă, lasă, aranjez eu cînd ne întoarcem. Urcă !

Dintr-o săritură cîinele fu în tramvai urmat de domn, care abia acum spuse cu o voce puțin aspră, dojenitoare.

— Doamne, ce murdar ești Gigi ! Ar trebui să te dezveți de năravul ăsta stupid de a umbla hai-hui. Nu e deloc frumos, cred că-ți dai seama.

Taxatoarea scoase un strigăt de surpriză, normal neplăcută, dar în fața privirilor tăioase ale domnului îi dădu două bilete și abia apoi i se adresă pe un ton nu tocmai scăzut.

— Nu e voie, nu înțelegeți, să urcați cu animale în tramvai ! Ei poftim, se face că nu aude !

Ultima parte o spusese însoțită de un gest scurt dar elocvent al mîinii drepte, de dezaprobare bineînțeles și ar fi fost bine dacă era doar atît, dar mișcarea ascendentă a umerilor dădea de bănuit mai mult. Domnul păru că abia acum o bagă în seamă.

— Bineînțeles duduie. Știu asta de cînd am călătorit prima dată cu tramvaiul, cineva, poate mama dumitale mi-a spus, neapărat mama dumitale mi-a spus, semănați chiar foarte mult, dînsa avea doar un glas mai ascuțit, eu eram cu tata, el a luat bilete și mama dumitale ne-a spus printre altele și asta, să știți că semănați mult cu mama dv.

Taxatoarea rămăsese cu gura căscată, îl privea cu oarecare teamă pe domnul cu pălărie, care după ce-și aruncă ochii pe geam și mustăți de alături un bătrîn cu căciulă în cap și mustăți de veteran. Să nu-mi spui mie Petrescu dacă ăsta nu-i un cîine ordinar. Mai mare rușinea !

Domnișoara avu pentru el doar o privire distantă. Vocea i se voală deodată.

— E absurd ce spuneți ! Cum puteți vorbi astfel ?

Cu vădite gesturi furioase, bătrînul își scoase ochelarii în timp ce se gîndea că ultima dată medicul îi spusese că numărul dioptriilor ar trebui să mai scadă, și-i puse, se aplecă, ai fi crezut mai repede că vrea să-l mîroasă pe Gigi și strigă :

— Astia trei ar trebui arestați. Sînt niște... niște... ar fi vrut să spună șarlatani dar se opri.

Cîinele din fața domnei în vîrstă zise sătul de gălăgie, fără să întoarcă măcar capul, adresîndu-se domnului cu pălărie.

— Ar fi mai bine să coborîți la prima. Nu vedeți cît scandal se face din cauza copilului dv. ?

Bătrîna doamnă îl scutură de umăr făcîndu-l să se-ntoarcă și-i arătă cîinele cu un deget uscat, mai lung decît de obicei, din cauza violenței cu care întinsese brațul.

— Dar nu-i copil, e cîine, cum sînt eu Matilda. Să umbli cu un cîine ca ăsta în tramvai ! Nu-i uman !

Imperturbabil tînărul (era tînăr impasibilul) își aranja inutil umărul și-i spuse :

— Ba e uman doamnă din punctul de vedere al cîinelui. Mai bine zis din punctul de vedere al lui Gigi, nu-i așa domnule ?

Domnul cu pălărie aprobă scurt. Bătrîna doamnă nu se lăsă.

— Dar cum asta ? Nu e logic !

— Ba e logic doamnă din punctul de vedere al cîinelui, dacă ar fi vorba de un cîine.

Doamna îl privi impacientată, revoltată chiar am spune după cuta dintre sprîncene. Avu o idee fiindcă dispăru cuta și în locul ei îi înflori pe față un zîmbet răutăcios.

— Dar dumneata ai fost vreodată cîine de știi ?

Taxatoarea, bătrînul și alți cîțiva izbucniră în rîs. Tînărul avu și el un zîmbet forțat. Răspunse la fel de impasibil însă.

— Nu-i exclus doamnă. Mi-nchipui că și dv. ați fost ceva în genul acesta dacă știți că nu e uman și logic.

Apoi se întoarse spre domnul cu pălărie.

— E al dv. după cîte înțeleg.

— Da, aprobă domnul cu pălărie.

— Cîți ani are ?

— Gigi a împlinit acum două săptămîni nouă ani. E în clasa a treia. Premiant, spuse tot mai însuflețit domnul. Și în clasa întîia și în a doua, iar anul acesta are numai note mari. Doar cu aritmetica nu se împacă. În ultima vreme însă învață împreună cu copilul unui coleg de serviciu de-al meu care-i foarte bun la cifre.

— Ar trebui să-l îmbrăcați mai gros, îl sfătui tînărul. S-a lăcut frig, poate răci. Vino Gigi pe scaun !

Cîinele plecă de lîngă domnișoară și era cît pe ce să sară pe scaun, cînd se auzi glasul domnului cu pălărie.

— Stai unde ești Gigi ! Ești murdar. Să stai în picioare drept pedeapsă pentru comportarea ta din ultimul timp.

Cîinele rămase în picioare.

— E un copil cuminte, remarcă tînărul.

Bărbatul solid întrebă frămîntîndu-și mîinile.

— Cum dracu dom-le e copilul dumitale dacă e cîine și cum poate fi în clasa treia și premiant dacă e tot cîine ? Dumneata de ce nu ești cîine ? El de ce este ?

Toți se uitau curioși la domnul cu pălărie. Pînă și taxatoarea și bătrîna doamnă așteptau răspunsul. Tramvaiul oprise dar nu urcase nimeni. Un val de aer rece, umed, năvăli pe ușile tramvaiului, făcîndu-i să aibă strania impresie că se trezesc din somn. Bătrînul care o interpelase pe tînără își trecu semnificativ mîna peste frunte.

În ultima clipă înainte de a se închide ușile urcă un bărbat. Atrăgea privirile imediat la el fularul care-i înfășura gîtul. Era alb cu puncte negre și pus cu grijă, ieșind cu vreo două degete deasupra unui pardesiu gri. După ce omul luă bilet rămase lîngă geam. Bărbatul solid se îndreptă spre el, îi puse mîna pe umăr, îl făcu să se-ntoarcă, și-i spuse :

— Domnule, nu te supăra, e o chestie foarte serioasă, vă spun asta ca să nu credeți că glumim sau ne batem joc, spuneți dv. ce este ființa asta, cîine sau copil ?

Bărbatul care urcase părea tînăr, avea însă părul cărunt. El răspunse celui solid.

— Nu mă supăr și v-aș face acest serviciu cu plăcere, dar oricît m-aș uita nu văd nimic, nici copil, nici cîine.

Bărbatul solid făcu un gest de neputință și întrucîtva de disperare cu brațele, apoi răbufni.

— Ești nebun, ești nebun și dumneata.

Omul cu părul cărunt avea întipărită pe față o expresie de mîhnire imensă și nefericire. Răspunse nesupărat.

— Nu domnule, nu-s nebun. Sînt orb.

Abia acum îl priviră mai atenți și-i văzură ochii goi, lipsiți de expresie și de lumină. Bărbatul solid începu să-și ceară scuze insistent și nu se potoli decît cînd celălalt îi spuse :

— Nu-s supărat pe dv. De fapt puțini cred că sînt orb. M-am obișnuit atît de mult cu drumul pe care-l parcurg, cu zgomotele, încît merg la fel de normal ca oricare dintre dv. Doar că nu văd. Aud, simt, atîta tot.

Incidentul păru închis, și, ca și cum toți și-ar fi amintit ceva căutară cu privirile silueta domnului cu pălărie case se apucase de bara de fier între timp, ca să-și țină echilibrul.

Acesta începu să vorbească liniștit.

— Problema pe care o puneți nu e că eu nu sînt cîine, ci, că Gigi e un copil. Și pot să vă asigur, păstrînd o deplină obiectivitate, e un copil minunat. Poate puțin deosebit fiindcă atunci cînd avea șapte ani a suferit un șos și de atunci i se pare uneori că e cîine.

— Fantastic ! Dar chiar este cîine nu înțelegeți ? izbucni bărbatul solid.

— Imposibil !

Domnul cu pălărie vorbise fără patimă.

— E cîine cînd vrea el, spuse. Și pesemne acum încăpățînatul (știți e foarte încăpățînat) vrea să-l vedeți cîțiva dintre dv. ca pe un cîine.

— Atunci înscamnă pur și simplu că e un copil minune... bătu în retragere bărbatul solid. Am auzit cu de ascemenea lucruri dar niciodată nu am crezut. Nici acum nu cred dar văd. Extraordinar !

— Spuneți că e copilul dv. ? Atunci spuneți-i să nu mai fie cîine, se răsti doamna în vîrstă, fără a se împăca în continuare cu explicația. Un copil trebuie să asculte de părinți, chiar dacă e încăpățînat.

Domnul păru pus în încurcătură și se uită la Gigi care pentru prima dată avu o privire ostilă în ochii săi umezi îndreptată mai mult spre bătrîna doamnă.

— Vă închipuiți doamnă că mă pot purta atît de aspru cu copilul meu ? Și aș putea-o face totuși, dacă ar fi vinovat cu ceva, dar așa... Nici nu știți ce sensibil este Gigi. Nu vreau să fac din el un copil care să se închidă în el ca un melc într-o cochilie.

— Atunci poate vreți să faceți din el un copil care să iasă din el ca un cîine, replică răutăcioasă doamna. Uitați-vă cît de murdar este !

— A căzut în noroi. Mi-a spus cînd ne urcam în tramvai. Și de cîte ori să vă spun că nu-i cîine ? Mă mir doamnă Vasilescu că puteți vorbi astfel despre mine și despre Gigi mai ales.

Doamna ar fi vrut să-i spună că nu-l cunoaște, că-i pare rău că s-a urcat în tramvaiul ăsta și că i se pare că visează. Sub privirile lui Gigi spuse doar :

— S-ar putea să aveți dreptate. Nici nu latră și se arată bine crescut, remarcă pe un ton mai îmblînzit. Este doar prea neîngrijit...

Domnul văzînd-o mai liniștită deveni volubil.

— Vă asigur că și eu și soția mea i-am dat cea mai aleasă educație. Ea este profesoară... așa că înțelegeți...

Taxatoarea deschidea cu un reflex ușile de cîte ori se oprea tramvaiul și, ca și ceilalți se uita uimită la cîine sau copil sau ce era acel Gigi, pe care, fără îndoială, îl aveau înaintea ochilor.

Domnul băgă de seamă că ajunseseră lîngă magazin.

— Hai Gigi, coborîm, trebuie să facem cumpărături.

Cîinele se apropie de ușă și cînd aceasta se deschise, sări jos. Așteptă să coboare și domnul cu pălărie. Acesta, anterior, își aranjase pălăria și cînd cobora îi vorbi :

— Va trebui să ne grăbim Gigi, mama a spus să ne întoarcem într-o oră.

Ușile rămăseseră deschise, așa că toți auziră un glas de copil vorbind domnului cu pălărie.

— Tată îmi iei o ciocolată ?

Domnul cu pălărie îi răspunse cu un lătrat scurt, aprobativ. După care își îndreptară pașii spre magazin.

CORNELIU POPEL

Dar pînă sus

Voi intreba din nou
care e sufletul fără de
prihană
cu brațele în atîrnare și
plutind spre
mărire
dar taina nu va
putea fi dezvăluită și
în misterioase
plante se va
ascunde piciorul
meu cel rănit de
prea îndelung adevăr
și cu o
aplecare ciudată
spune tu
lumină a Muntelui
care-i lumea mea
și care-i întunecarea
căci iertare nu
poate fi și
nici iubire statornică
știe el aburii
care-l acoperă
în marginea aceea ?
și cum își va
risipi rîsul de
tinerețe
celui întors la
greșalele noastre

CONSTANTIN PRICOP

Povestea, cîinele străvechi

vechiul stăpîn mai apare în visele tale ;
o pană lîngă trupul trecător al păsării
cine-ar putea să te învețe să crezi în
liniile magnetice ale nopții
fără să simți suflarea cîinelui pămîntului ?
în fiecare fierbe steaua lui pînă la ziuă
încărcată cu sîngele năzuros al inimii,
doar uneori reușim să trecem indiferenți
prin vadul privirii lui
și banul de vamă ne duce un timp mai
departe.

TEREZA CULI..NU

Înaintînd pe-această cale

nu am privit în urma ta cînd
tăcut și alb te-ndepărtai cu
brațele-ncărcate
de ramuri înflorite ; era un drum
tăiat în ape verzi pe care le iubisem
cu prea multă iubire sortită
doar pentru tine ofrandă să fie ; și dacă-n
pace
sufletul tău m-a văzut și iertat pentru
ceea ce-am risipit în inserarea purpurie
înainte de
grea furtună
e bine-acum să nu te-ntorci pentru că știm
o știm dacă sufletul tău m-a văzut și
iertat
că revederea noastră se va petrece în
cîntări înalte
și lacrimi n-or mai fi în bucurie

CRENGUȚA DIACONESCU

Joc pentru copiii bătrîni

și-acum prin săli de arme să colind
un fluture cu moartea mea de-o clipă
și să nu știu cum înger devenind
mi se usucă-n taină o aripă

nu mai îmbraci o haină de mătase
și luminări în masca ta murdară
rămîne fierul îngropat în vase
de pe pămînt degeaba astă-seară

iar cînd de sus oglinda ni se-aruncă
să ne privim destul săraci și orbi și goi
demonii albi în carnea lunii albă
se tînguiesc de-a valma între noi

și tîritori prin sînge și desenați cu negru
stăpîni într-un bordei care se mută
nu cade nimic de acum înainte
vama închisă e cea știută

tu nu te-ntorci și înger nu devin
cu doamna ta cu lilieci pe cînd
mă risipesc pe săli și nu colind
și tu nu ești decît un mort de rînd

VASILE MIHĂESCU

Cîntec

Fiul meu, însingurată trestie,
umbră lîngă ape tremurînd,
valurile-ți umplu ochii și rămîne
nevăzută curgere-n cuvînt,
arde în neant soarele iubirii —
stea de nisipuri a singurătății
răsfrîngîndu-se din sufletu-mi
lacrimă în pietrele cetății
ridicate peste mlaștini — timpul,
albă jertfă, sunet pur în care
plînge Domnul, deschizînd în sine
porțile de vis, tremurătoare...

alma mater

NICOLAE MANEA

Doar eu plutind ca o pasăre

Cerc după cerc adunîndu-se
ploaie legănată de durerile
celor adînciți în uitare
o, prefăcut și greu chipul
în lumina ascunsă a nopții
Cît de întinsă marea aceasta
aproape nefiind și cîtă apă
doar eu plutind ca o pasăre
arsă pe jumătate și veche
precum marea aceasta întinsă
Voi coborî apoi singur
fără să știu la capătul
cui pămînt trebuie să mă grăbesc
pentru ce și unde s-a rătăcit
trecuta mea pace a cuvintelor

TEATRU

Cei vechi

Cei vechi, adică cei bătrîni. Cei bătrîni adică cei înțelepți. Cei înțelepți adică cei morți. Învățăm din mers.

Care e ideea absolută despre tragedia greacă? Mărturisim că n-o cunoaștem. Hegel ar fi putut sonda aici fructuos, în căutarea spiritului universal. Ceea ce ne-a rămas, frînturile de cor, piesele scoase din contextul lor, cred că nu sînt decît niște nobile dărîmături, ceea ce se mai vede cu ochiul liber din Pantheon, din coloanele dorice, păscute de capre pe costișele vremii. Tragedie greacă a însemnat și pierderea tragediei, strămutată în certuri. Mitul s-a scurs fără vlagă în gîlceavă. Nimic nu poate sta alături cu dorul de Grecia, cea veche, care trebuie să te lovească în față, ca vîntul sărat al mării, cu sirenele putrezite în alge. Care e marea descoperire a lui Sofocle? Că istoria este în ultima instanță mit. Eschil a dorit să facă teatru istoric, cum l-am boteza noi astăzi, după cum Homer cel orb, bîjbîind cu bățul pe urmele lui Ulise, dorea să cînte cronica exactă. Pornind de la cotidian și concret, genul grecesc sare mereu în universal și eternitate. Vorbim mereu de credința oarbă a lui Hamlet în umbra tatălui său. Așa trebuie să fi crezut însă, cu mult înainte de-a fi ceva putred în Danemarca, creatorii greci în fantasmele nopții lor istorice. Li s-a arătat cineva din mit și le-a spus să facă minuni de perfecțiune spre a se răzbuna. Pe cine? Ce? Olimpul se năzărea deșelat de zei, și în fond, acest du-te-vino continuu între oameni și zei care își amestecă destinele și nu aceeași făină albă pe incoltări creează farmecul unic al eposului antic. Confluența între veacurile apuse și **prezentul** (de acum trei mii de ani) a însemnat acel cîmp magnetic, în care, în loc de ciuperci, au răsărit, cu aceeași spontaneitate, capodoperele. Oedip este un personaj istoric care descoperă istoria în familie și își mută căminul la răscrucea relativului cu absolutul. „Sări-ți-ar ochii", îi spune ursitoarea, și el nu se lasă pînă nu și-i scoate singur încăput pe povîrnișul dialecticii prezisului. Dacă ar avea și un al treilea ochi, și l-ar scoate și pe-acela, pe deasupra „Na!". Să ne închipuim că sentimentele s-ar afla toate înghesuite cu genunchiul într-o tolbă a lui Eol. Personajul antic vine și spintecă semeț cu pumnalul această tolba. Tragedia greacă începe de la acest punct. După ce s-a dat drumul la destin. Acum intră în joc mînia lui Achile. Nu exagerăm spunînd că această **mînie** împotriva cerului și pămîntului a generat tragedia greacă, din nevoia de a găsi un teatru de operațiuni. Euripide este ultimul combatant, cel care ține cu umerii frontonul Pantheonului. Atunci cînd îngenunche el, tragedia antică se năruie în ridicol.

Marin SORESCU

CLOVIS TROUILLE : L'EVIDENCE M'AIME

ARTE

ARTE PLASTICE

Dürer

Repus în discuție, nu numai comemorativ, Dürer impune atenției o stranie personalitate, poate cea mai profundă și contradictorie, implîntată între două epoci de mari platforme artistice. Dacă în el moare cu o maximă noblețe posibilă Evul Mediu și Renașterea nu reușește pe deplin să ia ființă; dacă prin el o erudiție labirintică torturează spiritul obligîndu-ne să ne gîndim la un nou Leonardo da Vinci, sub alte ceruri și auspicii stelare, în fața operei lui, ajunsă la sublimarea pură, investigarea obișnuită nu mai este de ajuns.

La confluența culturilor flamandă și italiană mai ales, prin spița tatălui său azvîrlindu-și rădăcinile pînă în pusta ungară, Dürer rămîne autohtonul prin excelență, produsul acelui Nürnberg fabulos, centru al tuturor meșteșugurilor, deschis tuturor influențelor și noutăților, un fel de Veneție nordică, din punct de vedere artistic. Istoric vorbind, în acea fărîmițare statală, dornică de unitatea atît de departe încă opera lui Dürer aportă apropieri. Dar prin el se rostește, în ceea ce are mai adevărat, drama germanică dintotdeauna. Rareori o melancolie a amorfului a mai tins cu atîta ardoare spre absolutul formei, zăruncinat și spart pe dinăuntru de propria-i cutezanță arbitrară și nebunească. Nu întîmplător, în faustica odăiță a lui Adrian Leverkühn, Thomas Mann așază la loc de cinste, vizibil pentru oricine-i calcă pragul, celebra „Melancolie" a lui Dürer, în colțul drept al cărei strălucește nu mai puțin celebrul Pătrat magic, simbol al formulăților matematice dusă pînă la extrem dar inutilă în sine. Într-adevăr, Dürer seamănă, într-o anumită măsură, lui Adrian Leverkühn. Și la el, o exacerbare spirituală nimicitoare pierde contactul cu terenul realității, canonul impus practicat și teoretizat înlătură elementul viu, se transformă în contrariul lui, paradox în numele căruia legea se exercită numai prin violență, teroare și, mișcînd invadează spiritualul pe cea mai înaltă treaptă a lui. Cum ajunge Dürer, în plan strict estetic, desigur, la această fază particulară, exemplificată, printre altele, de „Adam și Eva", operă bine cunoscută, este tema pe care mi-am propus-o în aceste scurte însemnări, fără pretenția de a o epuiza.

Fascinația Sudului, în speță vizînd Italia, au resimțit-o mai toți marii creatori germani. Ea intervine cu o precizie de destin și dată fiind importanța ei cu totul deșlită din comun trebuie să o recunoaștem ca atare. Dorul de meleagurile însorite, idealizate, de la Goethe pînă la Thomas Mann, face ravagii, este un fel de a doua natură pe care se altoiesc și se structurează conștiințe, se schimbă și se îmbogățesc mentalități, se descoperă orientări comune. O nostalgică afinitate, de paradis perdut, este mereu reluată și ea se infiltrează în opere, într-un fel, sau altul, le adaugă o dimensiune distinctă, inconfundabilă. Ea este punctul de referință prin care se definesc datele fundamental naționale. În cazul lui Dürer, Sudul devine o prezență mediată, neinteresantă, frîntă de greutatea altor ambiții, în spațiul cărora drama autentică țîșnește la suprafață. Germanismul lui Dürer își instaurează amploarea, unind gravorul sălbatec și marele învins de fantasme care a fost acest mare și neobișnuit artist.

Grigore HAGIU

FILM

Trei ore cu o fată de viață

„Hello, Dolly" ne-a parvenit cu numai doi ani întîrziere (1969 prescăra asupra acestei pelicule încasări considerente și premii **Osca**r cu duiumul). Ca și mai vechea producție 20 **the** Century Fox, **„Sunetul muzicii"** (1965) sau fermecătoarea **My fair lady, Hello, Dolly** este un mare film-spectacol, o comedie muzicală strașnică. Gene Kelly a făcut din această povestioară oarecare — filmul are la bază o operetă — un imn (ca să zicem așa !) în gloria setei de viață. Filozofia lui e simplă și ușor de adoptat : „Dacă ești trist, îmbracă-ți hainele de duminecă și aruncă-te drep, în iubire".

Deși **Sunetul muzicii** a adus cele mai mari încasări din istoria cinematografiei, noi vom prefera pe noul venit de la „Patria". Ne temusem că — așa cum ni s-a întîmplat la acel film al lui Robert Wise — și la comedia fastuoasă a lui Gene Kelly vom fi obligați să îndurăm lungi secvente de legătură „dramatică". Slavă Domnului ,acestea sînt reduse la minimum (ceea ce, o jurăm în fața bunilor noștri cititori, ne va mai duce de cîteva ori în fața ecranului dominat de această extraordinară fată de viață, Barbara Streisand, care-a sucit capul publicului american cu privirea ei ambiguă, delicios strabică).

Repetăm, ni se pare o reușită aparte a realizatorilor această compactare a acțiunii, care devine — cum era și foarte firesc — o simplă schemă acceptabilă pentru susținerea spectacolului. Istoria iscusitei Dolly care, la finele secolului 19, într-un New York redat fidel de scenograf (de unde, între altele, și un Oscar pentru scenografie !) conduce un fel de instituție omniscientă, omnicapace etc. (— vreți să vă insurați ? Dolly vă găsește aleasa ; aveți chelie ? Dolly vă asigură o coamă ; la fel Dolly asigură o judicioasă potcovire a calului, extragerea fără dureri a unei idei, o aventură, un ideal convenabil, o călătorie în jurul lumii, **totul !**) — povestea drumului spre căsnicie a trei-patru perechi : Dolly Vandergelder, nepoata — pictorul, cei doi salariați și alesele lor, toate aceste înnodări de fire sînt tratate în primul și fundamentalul rînd prin muzică și dans. Melodii specific anglo-saxone, cînd grațios-tinguitoare, cînd sprintene, cu voci excepționale, și, mai ales, o coregrafie năucitoare. Credem chiar că impresia de chemare la viață, la mișcare liberă a spiritului și a trupului, provine mai ales de la partea dansată a filmului. Pe mari pajiști înverzite, pe alei vaste, echipe de balerini-acrobați execută cele mai bine articulate, mai pline de ritm și imaginație, dansuri din cîte am văzut în vreo comedie muzicală. Cupluri sudate într-o îndelungă exersare (în stare să execute cu dezinvoltură complicate acrobații dansante), soliști cu o desăvîrșită artă a mișcării, mari ansamble conduse cu mînă de maestru.

Uimitori sînt interpreții principali (Barbara Streisand, Walter Matthau, Michael Crawford, Marianne McAndrew, Danny Lockin, Tommy Tune) prin arta lor completă : față de asemenea actori admirația noastră e totală. Toți cei șase sau opt componenți ai cuplurilor principale au comună această înlesnire a talentului multiplu : dansează perfect, cîntă cu voci ușor de recunoscut, dovedesc în părțile prozaice (fără muzică și dans) capacități reale de interiorizare și rostire a replicii, iar cînd șarjează o fac cu aerul unei plăcute convenții cu spectatorii, într-o complicitate agreabilă.

Trei ore de invidiat în compania unei fete de viață și a altor zeci de băieți și fete de viață. La sfîrșit, îți vine să strigi spre pajiștea panoramică : „Hello, Dolly, hello, băieți ! Sînteți de pomină, parol !".

Ilie CONSTANTIN

TELEVIZIUNE

Unele emisiuni fixe

Cînd sînt bune seamănă cu revistele bune : știi și unde să cauți și la ce să te-aștepți. O seamă de emisiuni fixe ale televiziunii au deja o tradiție, au publicul lor consecvent, sînt făcute de specialiști. Într-o ambianță de epocă destul de labilă din punct de vedere al duratei valorilor, cuvîntul unui specialist este un reper stabil : în orice caz se vorbește în cunoștință de cauză.

CADRAN INTERNATIONAL : emancipat de sub tutela „Telejurnalului" și-a dobîndit o personalitate aparte este nu doar o emisiune de informație dar și o emisiune de dezbatere. Beneficiază de știri la zi și beneficiază de reporteri cu certificate profesionale verificate. Înzestrată cu mai multă documentație video decît alte emisiuni similare, axată pe problemele centrale din politica internațională, elaborînd comentarii alerte și la obiect, este tot mai aproape de imaginea ideală a unei emisiuni de știri. O anume notă de originalitate în comentariu, o anume interpretare „în cauză" nu subiectivă ci jucătorabil polemică, lasă o impresie bună, de lucru solid. Dar de ce nu apar comentatorii pe micul ecran ? Semnăturile sînt pentru presă, televiziunea beneficiază de imagine, cineva care vorbește și din cînd în cînd se și vede este cu mult mai convingător !

TELE-ENCICLOPEDIA : cred că durează de cînd durează și televiziunea și, ce spune, fără cusur. Este emisiunea culturală cea mai cuprinzătoare și cel mai greu de echilibrat. Are publicul cel mai divers și cel mai greu de mulțumit. Cu toate acestea, s-a ferit pînă acum de extreme : n-a fost nici diletantă dar nici specioasă, n-a fost lejeră dar nici didactică. Doi redactori harnici și devotați știu să procure materiale interesante, țin seama de psihologia serii de sîmbătă și știu să-și procure specialiști. Pentru istorie și arheologie, de altfel vreme fără greșeală, pe Răzvan Teodorescu (în să-l remarc dinadins.

LUNA-SEARA FETE, BUNA-SEARA BAIEȚI : avatară și capricioasă și foarte eclectică, cu ambiții cînd de educație politico-socială, cînd cu ambiții de divertisment, emisiunea aceasta furnizează uneori mostre admirabile pe care ar trebui să și le ofere ei înșiși drept pildă constantă, drept normă și drept record. Dacă această oră de varietăți, pentru tineret vrea să facă și reportaj, atunci reportajul să fie de nivelul aceluia semnat în emisiunea de sîmbătă seara de Vartan Arachelian : excelentă idee, excelentă imagine, excelent comentariu-poetic, patetic și mobilizator. Dacă această emisiune vrea să cuprindă și interviuri, atunci interviurile să fie ca cele realizate de Anca Popescu în ancheta „Olimpicii matematicii". — temă bine gîndită, bine-adresată, dezinvoltură cît trebuie. Dacă această emisiune confirmă debuturi, atunci debutul să fie cu cel al studentului Cristian Ciubotaru : versuri frumoase, melodie frumoasă, tînărul acesta poate beneficia și de un debut literar. Și cam atît. Cu excepția Gabrielei Ijac, celelalte materiale cuprinse în emisiune, atît partea de reportaj cît și partea artistică au fost superficiale și declamative și de nici un folos.

Sânziana POP

SPORT

Gata cu presa

Am așteptat răbdători la redacție să fim invitați la Conferința de presă a F.R.F. Dacă e conferința de presă, conferință de presă să fie. Ca un clopoțel la gîtul unui iezișor, așa sună cuvîntul „presă" lîngă cuvintele „conferință de..."

Era important pentru cei ce inițiaseră conferința de presă să afle părerile, mai ales părerile, celor ce-i critică. O conferință de presă unde toți aplaudă și au aceeași părere de la început că Angelo Niculescu e bun și că el trebuie să rămînă în continuare antrenorul naționalei, că tovarășul Balaș e și mai bun, aproape excelent, că dumnealui trebuie să rămînă și pe mai departe vicepreședinte al F.R.F., pînă într-o dimineață cînd va deveni primvicepreședinte al F.R.F., apoi întîi-prim-vice-președinte al F.R.F., ca într-un tîrziu să ajungă prim-întîi-prim-vice-președinte al F.R.F., o astfel de conferință de presă nu-și merită numele. Am face mai bine s-o botezăm „petrecere între ai noștri" sau „hai pe la mine !" sau „băi, de cînd nu mi-ai mai dat un telefon" sau să-i zicem „chermeză" sau „festivitățile angeliadei", nu știu de ce în unit atît de mult să o numească, scuzați expresia, conferință de presă.

Poate era timpul să se termine și cu conferințele astea de presă, poate secolul nostru e plictisit de ele, poate, în fine, vom inventa altceva, mai gustos, mai util, mai sigur (pentru cei ce le fac) dar am cere mai multă claritate, mai mult curaj în a se face cunoscute măsurile ce se iau. Mi-ar place să văd într-un organ de presă un anunț semnat de tovarășul Balaș „Gata cu presa !". Atunci, da ! Atunci aș putea lăuda forța de caracter, frumusețea morală absolută a celor ce nu invită la conferințele de presă pe lucrătorii din presă care-i critică. Pînă atunci consider însă conferința de presă care a avut loc în această săptămînă la Federația de fotbal o șmecherie, un truc inteligent dar penibil prin care cei care duc fotbalul nostru pe un drum înfundat fug de întrebările despre acest drum

★

Evident am ținut cu grecii, la meciul Ajax—Panatinaikos. Aceeași peninsulă, aceeași telemea — vai, vai — același joc, temporizarea. Nu tot timpul, dar în orice caz, foarte des grecii o cocoloșeau la mijlocul terenului. Și cum nu cred că Puskas îi învățase asta, nu-mi rămîne altceva de crezut decît că, văzîndu-și adversarii într-o asemenea formă, grecii au adoptat instinctiv acest joc, al inferiorității și al umilinței.

Și totuși eu am ținut cu grecii. Măcar pentru că erau tunși ca niște oameni

★

Într-o zi vă voi povesti cîte ceva despre senzația de sănătate pe care o ai stînd cîteva ore pe Stadionul tineretului.

POȘTA RUBRICII

C. Bogănescu — Buziaș — *Nu, expresia „Imblînzitorul de rațe" nu este o expresie pejorativa. Ea reprezintă exact ideea de legănare laterală pe care o propovăduiește Angelo Niculescu, îmblînzitorul.*

Stan Stănescu — Timișoara — *Regret dar nu am nici un drum prin Timișoara. Cît despre unificarea Politehnicii cu CFR—Timișoara, ea nu depinde în niciun fel de mine. Sînt însă de aceeași părere cu dvs., că o astfel de echipă ar avea mai multe șanse.*

Tănase Giubegeanu — Craiova — *Da, nu mi-e rușine s-o recunosc, eu am o simpatie specială pentru Steaua și „U"-Craiova. De cînd colegul meu Fănuș Neagu s-a demascat definitiv pe pagina întîia a revistei nou-apărute „Dinamovistul", ca violent simpatizant al lui Dinamo și Rapid, simpatiile de felul celor pe care le nutresc eu pentru Steaua și „U"-Craiova mi se par niște dulci copilării.*

Sever Hechiș — Cluj — *Nu, nu sînt Candid.*

Tudor Auneanu — *Propunerea dvs. ca ziaristul Valentin Păunescu să-și schimbe numele, adresați-i-o lui, nu mie. Eu pot să-i dau o soluție. Dacă tot vrea să poarte un nume de scriitor, să-și zică Valentin Băieșu sau Valentin E. Barbu sau Valentin Mazilu.*

Curios — *E adevărat că e dur. Totuși printre legile acestui sport — e vorba de fotbalul american — nu figurează niciuna care să-i oblige pe jucători să poarte pistol. Probabil pentru că ar fi dificil pentru arbitri să umble cu tunul de-a lungul și de-a latul terenului.*

T. Popescu — Deva — *Evident că-l simpatizez pe Moș Dumitrache. De poreclit, l-am poreclit din simpatie.*

Adrian PĂUNESCU

ARTE

revista străină

● **LA CHINE** (nr. 4. a. c.) În suplimentul special al acestui număr se publică fragmente din partitura operei **Cucerirea muntelui Tigrului** a cărei acțiune se petrece în iarna anului 1946, în timpul războiului de eliberare. Se publică, de asemeni, o versiune franceză a ariilor precum și note explicative privind particularitățile operei și instrumentelor muzicale chinezești (în speță instrumente de percuție).

● **LA QUINZAINE** (1-15 mai, a.c.) Sub titlul **Amitie à Panait Istrati**, Jean Vagne evocă figura autorului, readus în atenția cititorilor francezi prin recentele apariții din Gallimard **(Opere complete** de Panait Istrati). Maspero **(Panait Istrati, un ciulin dezrădăcinat** de Monique Jutrin Klener) și Editions municipales **(Panait Istrati, vagabond de geniu** de Edouard Raydon). Jean Vagne se oprește în special la exegeza semnată de M. Jutrin Klener calificînd-o drept o „carte atentă, călduroasă, bine informată asupra izvoarelor și episoadelor unei vieți pe cît de aspre, pe atît de inconfortabile".

● **LES NOUVELLES LITTERAIRES** (14 mai. a.c.) Primul număr cu formatul schimbat. Rubrici noi precum **Portretul săptămînii** (semnat în acest număr de Pierre de Boisdeffre și dedicat lui Julien Green). **Noii veniți** (cronică săptămînală consacrată de Daniel Oster tinerilor autori), **Lumea cărților** etc. Își continuă colaborarea Fr. Nourissier, Fr.-Regis Bastide, J. J. Leveque, J. Dalveze, J. L. Curtis. Galey, Charensol. Un prestigios absent (dar poate ne înșelăm) — R. M. Alberes.

● Au fost decernate cele două mari premii ale Casei Presei. Premiul romanului a revenit lui Luc Estang pentru **La fille à loursin** ; cel al documentului lui Brigitte Friang pentru **Regarde-moi qui meurs.** Referindu-se la scopul urmărit prin înființarea acestor premii (anul trecut președintele sindicatului presei, Gabriel Quentin, a declarat că ele au menirea să facă din două opere laureate best-selles-urile sezonului.

● Claude Gallimard (într-un interviu acordat lui Jean Montalbetti) despre relațiile cu autorii, școli literare, producția de cărți, evoluția literaturii : „...politica noastră față de autori constă în a căuta scriitori care au talent și de a-i urmări chiar dacă cărțile lor nu cunosc un succes imediat... Noi nu ne agățăm de nici o școală. Și-apoi, eu nu prea cred în existența însăși a școlilor în sec. XX, cu excepția, poate, a suprarealismului... Am publicat în 1970 44 romane, 13 culegeri de poezie, 40 eseuri, 60 romane străine, 9 opere de istorie, 13 de documente și vreo 20 cărți de filozofie. Vreo 200 titluri în ediție curentă. Dacă se adaugă cărțile „poche", volumele legate și operele de artă, se atinge un total de 400 publicații. ...Mai întîi eu cred, contrar celor ce se spun, că romanul n-a murit de tot. Se poate observa în literatura modernă o tradiție de a confunda genurile și există o anumită curiozitate a cititorilor pentru literatura de imaginație și ficțiune..."

● Julien Green și-a depus candidatura la „fotoliul" lui Mauriac în Academia franceză. O candidatură dorită de toată lumea dar nesperată : născut la Paris din părinți americani, autorul n-a vrut să ceară cetățenia franceză și, ca atare, Academia ezita să-i aleagă. Participarea sa la primul război mondial în trupele regulate ale armatei franceze i-a adus însă, în cele din urmă, dreptul de a fi „francez fără să știe", cum avea să zică Pierre Emmanuel. „Eu nu știu dacă Julien va avea chiar dreptul să voteze declara de curînd cu umor Rene Clair, dar ceea ce este important e că noi vom putea vota pentru el".

● **PARIS MATCH** (15 mai, a.c.) **Salonul din mai** (grupind lucrările tinerilor plasticieni francezi) văzut de Paris Match : „O piscină din plastic plină cu apă tulbure din care ies la suprafață un cap de femeie, doi sîni și două picioare. O enormă lunetă astronomică al cărei scop e să reveleze o minusculă sculptură în piatră. Dintr-o persoană care se scaldă țîșnește un picior nemăsurat de lung care lasă vizitatorul perplex. În mijlocul acestei cacofonii sculpturale, bătrînele statui de pe vremea lui Miro și Picasso roșesc".

● Sub auspiciile municipalității, în orașul Richmond din S.U.A., a fost deschisă recent prima „animaltecă" din lume. Cei interesați (printre care, desigur, nu numai copii) pot împrumuta de aici o serie întreagă de animale mai mult sau mai puțin „inofensive : pești, păsări, reptile etc.

● (26 mai. a.c.) După L'Express, și selecția cinematografică a acestei publicații, Paris Match remarcă filmul românesc **Reconstituirea** în legătură cu care se pronunță numele lui Kafka și Gogol. După ce în numărul din 15 mai a fost taxat drept „un film remarcabil care unește inteligența cu sensibilitatea", în acest număr este remarcat mai ales regizorul — „un cineast de mare talent, românul Lucian Pintilie".

● **SCALA** (nr. 6, a.c.) Cărți noi în edițiile din R.F.G. prezentate de Ernst Liber : **Das Kalkwerk** (Cuptorul de var) de Thomas Bernhard (premiul Buchner pe anul 1970) — prin tribulațiile eroului său, savantul Konrad, autorul explică „procesul prin care un om cade în izolare" : **Kneusse** de Beat Brechbukl (subintitulată **Două săptămîni din viața unui visător fantast și cirtitor, povestite de el însuși)** — „eroul acestei povestiri, Basil Kneusse, apare ca un văr primar al clovnului Grock sau al lui Charlie Chaplin"... și „contrar voinței sale, sfîrșește prin a deveni un erou".

u. v. z.

PRETEXTE

„Indicatorul de efemer"

Expresia aparține lui Alvin Toffler, autorul cărții de mare succes **Șocul viitorului,** din care „Romînia literară" a publicat recent cîteva fragmente (capitolul **Informația-imagine cinetică).** Cităm dintr-un alt capitol care se referă la „criza de identitate":

„Căutarea unui stil personal va deveni din ce în ce mai neliniștită și chiar frenetică în următorii zece ani. Ne vom regăsi din ce în ce mai dezamăgiți și obosiți, vag nesatisfăcuți de întorsătura lucrurilor, nemulțumiți într-un cuvînt de stilul pe care l-am adoptat... Dacă în acest moment precis, cineva ar examina foarte îndeaproape comportamentul nostru, ar constata că ceea ce s-ar putea numi „indicatorul de efemer" este foarte ridicat, iar ritmul în care abandonăm lucrurile, locurile... se accelerează subit. Ne debarasăm de cutare rochie veche sau de cutare cravată veche, de cutare lampă sau masă veche, de toate aceste simboluri ale vechii noastre apartenențe la un grup determinat, înlocuindu-le puțin cîte puțin cu noi obiecte semnificative ale noii noastre identificări..."

Această teorie alarmantă care încearcă să explice deruta omului modern în fața ofertei crescînde de bunuri și a accelerării timpului erei noastre, pune în primul rînd problema alegerii. Ce alegem, dintre toate posibilitățile oferite : ce criteriu ne poate salva, totuși, în zăpăceala ofertelor, și ce sens, la urma urmei, mai are identitatea umană dacă o punem permanent în raport cu altceva, complet străin adevăratei ei naturi, care e identitatea cu sine ?

Drama stă în însăși căutarea „unui stil personal" și nu uman, în „frenezia" diferențierii — ducînd în fond la uniformizare — impusă de concurența obiectelor, care ajung să ne determine ele pe noi și nu invers, să ne definească, să ne dea un certificat de identitate, mereu provizoriu.

Arta suferind de atracția și de tirania vitrinei reflectă cel mai bine această instalare în efemer. De teamă de a nu îmbătrîni în zece ani, ca rătăcește secolele. Graba ușoară spre viitor împinge ciudat lucrurile în neant. Subiectul artei rămîne, deocamdată, tot omul, — transfigurat, nonfigurat, desfigurat, însă omul. Oricît s-ar anticipa alte forme, ale altui univers posibil — sezisabile de pe acum și certe ca valoare — obsesia nerezolvată pînă azi, transmisă din cultură în cultură, este destinul ori sensul pentru care a fost creată această ființă complexă, etern nemulțumită.

Efortul spectaculos al constructorilor de automobile de a produce noi și noi tipuri, care să îndepărteze, structural, automobilul de ideea de căruță, nu seamănă oare, în esența lui, cu ambiția cetățeanului căutînd alte și alte modalități de confort, dar care în sinea sa ascunde, încă nedepășit, în principiu, pe **Omul de pămînt** cu nostalgia verdeții, umblînd în intimitate desculț pe parchetul scump și lucios — o insinuare a cîmpiei prelungită sub acoperișul blocului ?

AMFION

Nevoia de vasali

Pentru critici tutela prejudecăților dogmatice a fost mult mai apăsătoare decît pentru scriitori. În special în interpretarea operei, criteriile de uniformizare anulau identitatea profesională. Cum criticul nu era acceptat decît ca instrument, orice zvîcnire de originalitate, efortul personal în înțelegere și comentariu, însemna o abatere de la funcția conferită. Dacă mai adăugăm și dependența strictă de scriitori (care dețineau privilegiile în viața literară și pozițiile-cheie de exercitare a influenței) vedem cît de subaltern, pe planul creației, era considerat rolul criticului.

Tot ce s-a realizat în ultimii ani în valorificarea operelor de calitate se explică — nimeni nu va putea tăgădui ! — și prin creșterea demnității criticii. Numai o cercetare creatoare, liberă să dezvăluie sensurile, să propună puncte de vedere fecunde, să pledeze în favoarea unor convingeri temeinic sădite — poate garanta confruntarea vie de păreri. În acest climat opera autentică găsește stimulentele de care are nevoie și audiența care o poate pune în relief.

Curios este că stăruința de a cuceri dreptul la demnitate al criticii întîmpină tocmai rezistența unor scriitori. Nu mă refer aici la panica mediocrității, care întotdeauna va prefera, știm de ce, o critică aservită și dirijată. O opoziție la emanciparea criticii este susținută mai direct sau mai voalat chiar de autori marcanți, cu o reputație pe drept consolidată. Cine dacă nu ei ar trebui să fie primii satisfăcuți de efervescența actului de interpretare ? Cum altfel pot fi detectate semnificațiile adînci ale scrierilor, cum altfel se poate închega un dialog veritabil între creatorul de frumos și interlocutorul cel mai avizat ? De aceea mi se pare atît de anacronica și de absurdă tocmai la scriitori care au apărat cu strălucire independența creației, suspiciunea cu care urmăresc diversificarea peisajului în critică. Am impresia că intervin, și pe acest plan, consecințele penibile ale psihologiei succesului pe care le-am examinat în articole anterioare.

Sînt autori, care după ce au obținut o faimă meritată, trăiesc spaima continuă de a nu pierde un loc de frunte în competiție. O rezervă, o obiecție, cît de timidă, li se pare un gest de inimiciție care vizează victoria lor rivnită. Cînd totul se transformă într-o cursă, dispare interesul real pentru dezbaterea de idei, pentru disputa gusturilor, pentru verificarea adevărurilor emise. Programul de acțiune se cristalizează pe deplin : cartea trebuie să ajungă la cititor și el știe să scoată la iveală intențiile autorului. Rostul criticii ? Să semnaleze opera, să îndemne la lectură, să creeze atmosfera publicitară potrivită. Critica e bună dacă face o reclamă eficace produselor de valoare. Astfel de păreri nu sînt exprimate doar în intimitate ci destul de fățiș, în public, cu siguranța că lucrurile nu pot sta altfel. Cu-

OPINII DESPRE

PSIHOLOGIA SUCCESULUI

nosc autori care deschid cu înfrigurare revistele ca să întîlnească, întîi de toate, numele lor. Are însemnătate frecvența cu care el apare, al cîtelea este într-o înșiruire, lîngă cine se află pus etc. Cu o metodă aparte e descifrată cronica dedicată unui volum recent editat. Chiar de întreprinde cea mai fină investigație cronicarul nu smulge totuși un surîs de mulțumire autorului. Ceea ce caută acesta nu este profunzimea și subtilitatea receptării. El judecă articolul folosind un grătar anume pentru rapida dezlegare a unui cod secret. Din întreg textul contează doar cîteva cuvinte, deobicei adjectivele. E suficient ca privirea să întîlnească expresii ca : „admirabil", „excepțional", „magistral" sau (de ce nu ?) „cel mai mare". Cînd lipsesc aceste explicite mărturisiri de laudă, oricîtă inteligență ar cheltui comentatorul în analiza concepției și a artei, truda lui e zadarnică. Ferească Dumnezeu să fi apelat la unele din aceste adjective în articolul consacrat unui rival. Această faptă nu este numai o probă a opacității cronicarului, dar și o declarație de ostilitate la adresa lui. Autorul unic. De represaliile, venite pe căi întortochiate, cel culpabil nu va scăpa în niciun caz.

Din această perspectivă cum pot fi catalogate formulările mai reținute sau cele cu accente critice ? E exclusă, de la început, ideea că discuția poate fi sinceră, că opțiunile cronicarului, eventual greșite, sînt rezultatul unei structuri și a unei formări specifice. Nu; orice atitudine rezervată se înscrie de îndată într-o combinație : criticul este, de bună seamă, într-o altă tabără, el se arată mai reticent fiindcă i-a cerut redactorul său șef care... Cu cît se adună în articole observațiile defavorabile, cu atît complotul, în închipuirea autorului nostru, este și mai extins. Trebuie să ia de urgență măsuri, să fie hotărît, necruțător, să intimideze orice nouă pornire de subminare. Auzi peste tot: îl voi distruge, va fi dat afară, numai să spun o vorbă și conducerea redacției îl va retrograda, se va dispensa de el, îi va respinge colaborarea. Criticul e permanent fixat într-o relație, el comunică opinia altcuiva, este o răsfrîngere, un auxiliar. Prin urmare să observăm cu cine ia masa, de unde primește salariul, pe cine vizitează și vom stabili cu exactitate filiera. Pînă într-acolo ajunge teama de polemica deschisă, la obiect, fără inriuriri din afară, încît fiecare intervenție e așezată direct într-o ordine de baricadă. Dacă judecata cronicarului a fost elogioasă, scriitorul remarcă îndrăzneala și fermitatea criticii, dacă ea n-a fost prea entuziastă, scriitorul acuză critica în întregimea ei că e mercenară. Poate că pare totul prea banal și pueril, dar, vai, e ciudat cît de simplist pot raționa, pentru păzirea succesului, oameni care, în alte direcții, manifestă pătrundere și comprehensiune spirituală.

În afară de primitivitate, idiosincrasia în fața criticii denotă un simț tenace și avid de putere. Criticul trebuie să fie o pîrghie ascultătoare care să faciliteze cucerirea și menținerea autorității. Dacă el ieșe din rolul subaltern hărăzit, întreg sistemul de manevrare a puterii e amenințat să se destrame. E bine, de aceea, să se înrădăcineze credința că doar criticul e vinovat pentru relele posibile și că poate fi foarte ușor lovit (ce reprezintă el în lumea literară ?). Astfel se va cumini, va depune chiar zel în atribuțiile lui de vasalitate. Îndepărtat de la onoruri, i se refuză și singurul privilegiu, auster și nobil, de a aprecia lucid, nepărtinitor. E trist pentru acei critici care se pretează la asemenea practici și se degradează moral. Din fericire climatul general nu mai e supus, în acest mod, capriciilor unor mici despoți literari și critica, forțele ei cele mai serioase, constituie din ce în ce mai mult un factor de promovare a aptitudinilor autentice într-un spirit de loialitate și triere severă.

Foarte puțin trebuie însă să creadă în sinea lor unii scriitori în infailibilitatea creației dacă nu pot suporta libera desfășurare a opiniilor. Chiar de se vor ivi și răbufniri de subiectivitate, atît de iute se poate clătina un renume ?

S. DAMIAN

cărțile autorilor tineri

Matei Gavril: „Pur"

Foarte mult diferă Matei Gavril în această carte fața de „copilul" din volumul său de debut. Transformarea ține în primul rînd de abandonarea unei experiențe poetice instinctive (cu rezultate care atunci totuși au convins în majoritatea lor) în favoarea unei voințe estetice, sau chiar estetizante de a face poezie. Prin ceea ce avea bun, chiar și plachieta **Glorie**, din perioada sa albastră, anunța poezia de acum și deslușcam atunci dovezile unei surprinzător de grabnice renunțări la „universul" campestru care îi declanșase mai înainte verbul. Amatorii de estetici regionale vor putea constata cu oarecare probabilitate că poezia mai nordicilor parcurge deseori etape asemănătoare de purificare, pînă cînd stihia instinctivă se convertește într-un impresionism nu lipsit de viziune și de încrîncenare, dar epurat la flacăra unei alte **voințe** de a face poezie.

Și totuși Matei Gavril se deosebește foarte mult, ca manieră, de Ion Alexandru sau de Pituț, de care îl apropie în același timp pasiunea aceasta suspectă a ascezei — care în fond este o acceptare de stil, de unde și singura obsesie a purității.

Să fim însă atenți la **ritualul purificării**, care pentru poet are cel puțin două înțelesuri: cel autentic și convingător, înalt purtător de marcă pentru acest volum, vine din epuizarea discursului, din apropierea totală absentă a acestuia. Poezia este ea însăși o stare de puritate, un enunț eliptic cu mare capacitate de a invoca alte spații consacrate pe care poezia e capabilă să le sugereze din determinări minime: „Multe morți am văzut / Numai moartea mea Pătăcește departe. / Trupul meu Este un cîntec cunoscut / În care crește ființa / Ah, / Cum numai moartea, Călătorește." **(Un cîntec cunoscut).** Singura „impuritate" care pare să mai poată fi admisă aici este **extazul**, în aparentă contradicție cu eterna stare de contemplare purificatoare: dar acest extaz nuanțează cu fină senzualitate sentimentele și răstoarna aproape pe neobservate sensurile. O epifanie nu este astfel „decît o repetiție supremă a morții", iar „ruga de dragoste" echivalează cu puritatea durerii. Iată acest splendid poem: „Lasă-ți, iubito, pleoapa s-acopere durerea. / Sînt prea supus ca să mă poți iubi. Ești prea înaltă ca să-mi mai cauți mîngîierea Cînd strălucești asemeni ivirilor de zi ! / De-ai fi numai o rază a părului tău sfînt Luminătoare-n noaptea întinsă dintre stele Asemeni corzii lirei vibrînd pe acest pămînt. S-au stringe-n adorare reci lacrimile mele Dar tu rămîi deasupra sicriului de aștri. / Alb giulgiu de iubirea mea bogată. / Ocean de crini cu irișii albaștri — / N-am să-ți ating privirea niciodată". **(Rugă de dragoste)**

Tot prin acest ritual al purificării poetul tinde să ajungă un fel de incoruptibilitate semantică. Adică poezia este pură atunci cînd nici nu are cuvinte, sau cel puțin cînd nu se slujește decît de grafeme absolut gratuite ca sens. Nu este dadaism, nici folclor suprarealist, nici poezie concretă (deși de aceasta se apropie). Ceea ce propune aici Matei Gavril este un experiment absolut personal, nu prin ineditul lui, ci printr-un fel de obligativitate pe care și-a dorit-o probabil poetul de a trece — singur, din rațiuni cam absconse — și prin această fază. În fond pentru fiecare experimentul înseamnă atunci cînd **lui** i se întîmplă! Poezia cu titlul volumului exprimă această variantă (și nu este singura) „Eroic, parimere, ruira Habain onire venalu. / Abarum sominagin procara. / Tulime, marana, ocamir" ș.a.m.d. ceea ce ne amintește oarecum de celebrul „cir-li-lau", care însă sugera în acel context o euforie cu înțeles, și totuși nu mai puțin pură.

Cîte un vers mai cade uneori într-o platitudine țîpătoare („mi-e dor de absolut", sau „Ah, Dumnezeule, de ce nu-mi iei mai repede mințile Să pot muri fără gînduri ?"), dar impresia generală este evident aceea a unei cărți unitare, moment de vîrf pentru Matei Gavril, care riscă să devină un poet important!

Dinu FLĂMÂND

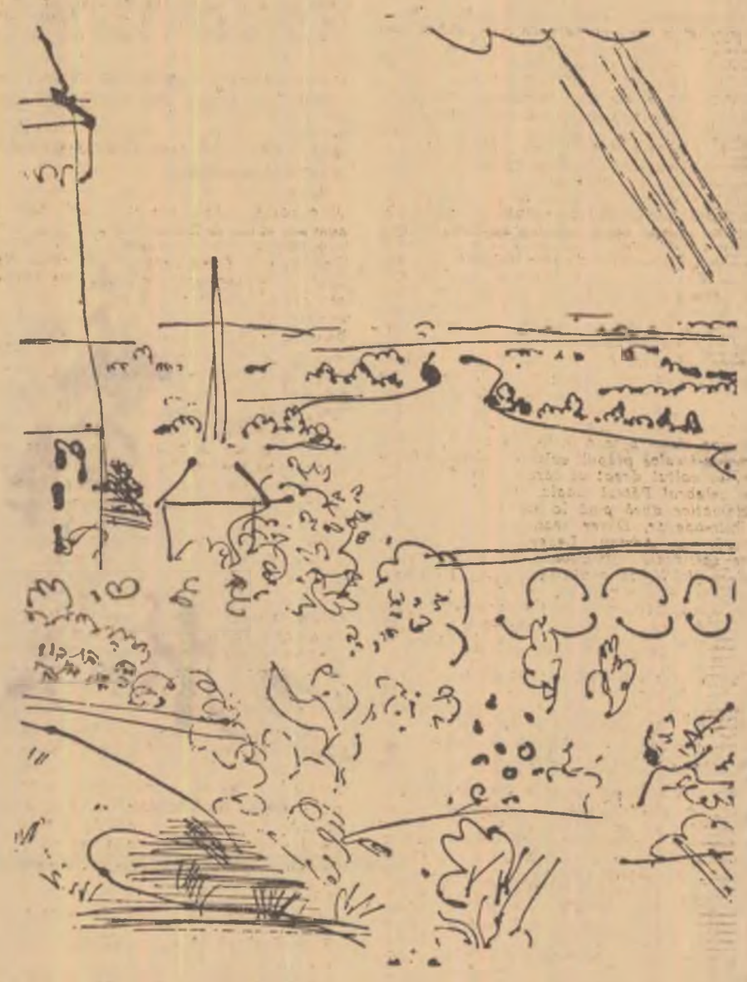

Desen de RAOUL DUFY

punct și virgulă

Un articol amar al lui Constant Tonegaru: „2000 virgule"

Am întîlnit puțini oameni cumsecade. Din tot restul nu m-a dezgustat și nu mă dezgustă decît snobismul, simularea cerebrală, boală a intelectualizării care pare că își are propagatori decenți în nobila rasă a lichelelor. Eu unul am dat peste tipuri care mi-au trăncănit cu precizie fraze subliniate mai înainte din diverse tomuri și apoi organizate în așa fel ca să poată susține o conversație ampla și epatantă. Aici cred că stă și secretul acelei bunecuvințe de a nu întrerupe pe cineva cînd vorbește, dictatura unei legi tacite care îți interzice să provoci o catastrofă convenționalismului deranjînd erudiția enciclopedică de salon.

De ăștia și de alții mai pe aproape de dinșii mi-e silă la fel. Cîteva apariții fantomatice cu încheieturile degetelor umflate cît nodurile de salcie, la dietă cu zaharină și ape minerale, în sfîrșit ieșiți la pensie din cauza scurtcircuitului din creierii acumulatori de cunoștințe, dar care în loc de a le trece printr-un filtru personal, își distrează glucoza din sînge și ulcerul stomacal cu preocupări gramaticale.

Se agită așadar nu mai știu pentru a cîta oară chestia neologismelor, a lui „u" scurt: mai lipsește doar cineva care să intre în contradictoriu asupra numărului virgulelor din poeziile lui Eminescu.

Un fapt pentru unii mărunt și lipsit poate de semnificație, dar pentru mine important, revelator chiar, s-a petrecut cu prilejul bombardării Capitalei.

— Afurisite „bombeze", zicea un sătean scăpat teatăr de sub niște dărîmături și scuturîndu-și molozul de pe suman. Un orășean s-a grăbit să-l corecteze.

— Hîc, hîc, nu se zice „bombeze"; se cheamă „bombardiere".

Întîmplarea aceasta ilustrează în mic mentalitatea discuțiilor dialectice asupra punctului, semnului de întrebare și al adverbului. Un text de lege pentru protecția limbii noastre nici n-ar fi posibil, căci pocirea ei din obișnuința prostici cea de toate zilele și pocirea academică, fac să se nimerească una cu alta fără vreo deosebire. Domnii noștri înțelepți se distrează cochetînd asupra limbii, trecînd însă nepăsători cînd văd anunțuri în felul următor: „apic vetuze c'Sige" adică Aplic ventuze cu singe ori acele nenorocite anunțuri de mică publicitate devenite ilogice prin economia de cuvinte.

Cred că numărul virgulelor din poeziile lui Eminescu se ridică aproximativ în jurul sumei de două mii. Iată deci cum pe lîngă grămătici ne trebuie omul care ne lipsește, să le facă numărătoarea. Întreprinzînd această vastă operă cu caracter patriotic-intelectualistă, merită un premiu național, un fotoliu la academie și distincția cea mai înaltă: o statuie ante-mortem.

Ne amintim de Dan Faur

După 10 ani ! Morții sînt repede uitați, spune francezul. Dar Dan Faur (născut la Calafat în 20 ianuarie 1911) a fost uitat din chiar ziua cînd prietenii l-au condus pe drumul fără-ntoarcere. Ceea ce e revoltător de dureros. De atunci, din ziua cînd peste chipul — care și la 50 de ani păstrase expresia copilului care mereu descoperă și mereu se minunează — a trecut aripa de gheață a neființei, s-au împlinit la 22 mai, zece ani. (...Fatidică zi care în 1956 ni l-a răpit pe Ion Călugăru și în 1957 pe Bacovia.)

...Trecut-au anii... de cînd am primit din Brăila o scrisoare și manuscrisul unui poem pe cîteva pagini, atîtel decît tot ce mai primisem pînă atunci de la necunoscuți corespondenți. Data scrisorii : 23 februarie 1930 ; titlul poemei : „Cina cea de taină". Aflam că semnatarul lor citea cu regularitate și satisfacție revista unu, că e în ultima clasă de liceu și la vară, după ce va trece examenul de bacalaureat, va veni la București. Era nerăbdător să îmbrățișeze pe cei din jurul revistei. „Sînt adolescent : visez și observ, adică mai mult visez decît observ. Scriu. Nu știu dacă fac bine ce fac. Scriu totuși." Urmau cîteva diatribe la adresa scribilor închistați în forme și formule perimate, care pritoceau aceleași rîncede fraze. Încheia foarte înfatuat, truculent : „În versuri pot spune lucruri ce nu au fost spuse niciodată." (Lectura manuscrisului îngăduia oarecum autorecomandarea.) Trecînd brusc la intimitatea persoanei a doua — (pe care o va folosi consecvent) — mă prevenea că viitorul lui depindea de răspunsul meu : „Dacă o să-mi publici ce-ți trimit, o să știu că trebuie să mai scriu". Manuscrisul „Cinei" mi-a plăcut. A plăcut și lui Voronca, și lui Roll. Mai exact, ne-a tulburat. Poemul a apărut în numărul revistei care intra chiar a doua zi la cules. Ocupa o pagină. Trec peste bucuria autorului și interesantele scrisori ce au urmat. Mereu nemulțămit că Voronca, Roll, Moldov nu-i scriu mai des, mai mult. Iar mie : „Sînt întrigat de tăcerea ta. Scrie-mi, scrie-mi !"

Într-o dimineață am sosit — fără să-l anunț — la Brăila. L-am aflat la teatru, în culise, de unde urmărea fiecare gest și cuvînt al regizorului și poetului I. Șternberg, care organiza spectacolul din acea seară. Ne-am îmbrățișat ca vechi cunoștințe. Părea mai tînăr decît actul de naștere. Cînd ceva îl nemulțămea, tot asemeni unui copil, se bosumfla.

A fost prezent în toate numerele revistei pînă în decembrie 1930. În acel sfîrșit de an, comportarea lui — în legătură cu tipărirea plachetei de poeme „Bust" fără să anunțe măcar pe careva din cei care răspundeau de revistă și de tipăriturile editurii unu — i-a atras eliminarea din gruparea noastră. În perspectiva timpului, sancțiunea bretoniană îmi pare exagerată. Dar n-a fost nici singura nici ultima aplicată.

Poemele lui Dan Faur din acele 9 luni de trecere meteorică prin primul val al suprarealismului românesc (reprezentat de cîțiva din grupul neconformist de la unu), se citesc și se recitesc cu același farmec tulburător de descintec sau ca absurdele — dar necesarele — vocabule alambicate din numărătoarea copiilor. Obsedante, cuceritoare : „...Simbătă la ora 9 șapte gîște ouă, ouă pentru bust de lună nouă" ș.a.m.d. „Bust", plachета discordiei, reprezintă un moment original în lirica acelor ani. Sînt zece poeme care au fructificat fericit fabula lui Urmuz, pe care Dan Faur nu a cunoscut-o... Zece busturi personale, de la primul „Bust de rege carpen, spin și mops cu rinichi de vată arsă" pînă la ultimul distih al „Bustului de domnișoară cheie" care „În dragoste e cu-un cuier cu dantura-n lemn de cer."

Prin ani, mîinile poetului au început să frămînte lutul, să ciocănească piatra, să scobească linoleumul cu dălțita și să aducă la vedere metafore plastice personale, proaspete, interesante. Noile investigații și reușite, doar cîțiva prieteni (Gelu Naum, M. R. P., Virgil Teodorescu, Ghe a'm Luca și încă puțini) le-au cunoscut și prețuit la [illegible] rezultat al unei imaginații fertile de vizionar.

În anii apocaliptici 1940—1944, Dan Faur a fost, ca și prietenii săi, în frontul luptătorilor antifasciști. După cotitura istorică, îl găsim poet angajat în efortul patriotic de construire a socialismului, în paginile revistei Orizont, în pagina a doua a României libere, în publicații pentru tineret și pentru cei mici (dezvăluindu-ne o vocație pentru o literatura care fusese lăsată în ultimii ani pe seama unor condeie de pîslă și zgură). A robotit cu dăruire și pricepere la o editură pentru aceeași categorie de cititori, lăsîndu-ne și cîteva traduceri echivalente originalului.

De ce e uitat cel care era numai tandrețe și ingenuitate ? Ce au făcut tovarășii de muncă de la editura unde prezența sa a fost fructuoasă, ca să ne întîlnim cu scrisul său ? Ce am făcut noi prietenii și frații săi spirituali care l-am iubit și am prețuit îndrăznelile lui poetice, invențiile sale nebrevetate, în cei zece ani care se încheie azi, pentru Dan Faur — cel cu har de vizionar ?

Sașa PANĂ

Poezia americană și engleză — modernitate și ermetism

Modernismul în poezia anglo-americană își are originea la americani, care și-au creat propria lor tradiție aproape ex nihilo. Cele mai remarcabile valori britanice contemporane din domeniul poeziei, Lawrence și Yeats, au transpus în termeni moderni tradiția engleză cea mai viguroasă (John Donne etc.), sfera noțiunii de „modern" limitîndu-se la poezia scrisă după primul război mondial, adică de aproximativ cincizeci de ani. Eliot susținea că poezia modernă este dificilă pentru că reprezintă produsul unei civilizații dificile și complexe (cu o etică eclipsată de psihologism), care a devenit conștientă de propria sa complexitate. Dar nu numai atît. Explicația ermetismului poeziei moderne ar putea sta în faptul că cei mai valoroși poeți occidentali ai epocii, Eliot și Pound, sînt amîndoi de origine americană, și atunci parte din dificultatea poeziei moderne și-ar avea explicația în americanism, nefiind nicidecum efectul unor sondaje în tradiția europeană — de aici poate caracterul iconoclastic al poeților moderni și totodată modul voit în care Eliot și Pound caută să clădească o tradiție în sensul vederilor lor, cu stricteți. Dificultatea poeziei moderne nu o constituie sintaxa specială, comparațiile, în general figurile stilistice, ci tentativa de independență exploratoare, ruptă de orice legătură cu trecutul. Și poezia engleză este uneori ambiguă, dar ambiguitatea ei se explică prin complexitatea de maturitate a acesteia, ambiguitatea fiind parte integrantă din natura poeziei ; scriitorul se străduie să toarne în cuvinte întreaga povară intelectuală și de experiență pe care o poartă cu sine. Așadar, ambiguitatea nu este o chestiune de tehnică, ci se leagă de întinderea terenului comun dintre poet și public, singura dificultate reală depinzînd deci de educația emoțională a cititorului. Marele efort a lui Eliot și Pound nu a fost îndreptat doar în a injecta viață unei arte care se transformase în ceva desuet, o artă a truismelor armonioase, ci să facă acest lucru scriind o engleză tonifiată prin alte limbi străine — efectul limbajul politic american. Faptul că Pound scrie într-o engleză inventată parcă de el, în vreme ce Eliot, în chipul său subtil și modern a creat o poezie, care, oricît de vecină cu normele limbajului vorbit, este cea mai formală de la Milton cu transpunerea latinei epice în engleză. Aceasta nu înseamnă că astfel versul lor ar fi pierdut cumva din puritate sau forță — dimpotrivă, și unul și celălalt s-au slujit din plin de geniul limbii engleze. Opera lui Eliot și Pound constituie doar o parte din mișcarea experimentală americană, care a continuat să se desfășoare independent de ei, exemplul lui Eliot contribuind la cristalizarea limbii din poezia americană. Notes toward a supreme fiction de Steven, unul din cele mai valoroase poeme ale literaturii americane, n-ar fi avut acea puritate de cleștar dacă poetul nu cunoștea Four Quartets.

Dacă Eliot reprezintă o culme în poezia modernă din Apus, el n-a avut totuși o influență prea mare în Anglia, numai fiindcă preocupările sale esențiale literare erau americane, și dacă a reevaluat tradiția engleză, a făcut-o doar în procesul de creare pentru sine a unei tradiții cosmopolite. Mișcarea modernistă în poezie (imagism, simbolism, expresionism etc.) a pornit ca o încercare a unui număr de artiști de a găsi un mediu care să exprime deplin ceea ce aveau ei de spus, cu timpul însă ei au redus descoperirile la o serie de tehnici, de artificii (gimnicks) menite să producă efecte la modă, transformînd poezia într-un atelier de produse în serie. Pentru poezia celor două țări, deosebit de important este efortul de a disloca din limbajul poetic, vetustul, convenționalul. Curentul modernist a oferit poetului prilejul să se exprime numai în termeni făuriți de propria sa originalitate artistică.

Nic. POPESCU

Școala și problemele istoriei

În zilele noastre, mai mult ca oricînd poate, se cere adaptarea învățămîntului la exigențele contemporaneității iar școala de azi este chemată să ia contact cu viitorul. Ideea aceasta este unanim recunoscută, spiritul novator s-a evidențiat ca obiectiv de bază al innoirii procesului instructiv-educativ. În afara discuțiilor care vizează în sensul cel mai larg restructurarea învățămîntului de toate gradele, modernizarea predării fiecărui obiect este un deziderat major. O tendință marcantă în acest sens s-a conturat și în predarea istoriei.

La Colocviul național de pedagogie din decembrie 1970, cercetătorii și profesorii de istorie au discutat necesitatea și modalitățile prin care se poate îmbunătăți predarea istoriei în școala de cultură generală. Discuțiile purtate au relevat că deși în ultimii ani programele și manualele au fost îmbunătățite, tematica lor a rămas neschimbată Concepția clasică de la care nu ne-am abătut încă, nu mai corespunde parțial cerințelor legate de formarea și dezvoltarea la tineret a gîndirii noratoare, capabilă să găsească soluții pentru fiecare mutație a științei și culturii. Faptul că în clasele IX—XII sînt reluate ciclic aceleași teme din clasele V—VIII estompează interesul iar cunoștințele, cu toate că sînt mai ample, nu se transformă în valori active cerute de pasiunile constante ale viitorelor profesii.

Cunoscut este însă că pentru a deveni un bun specialist în domeniul științei și tehnicii nu sînt suficiente numai cunoștințele limitate ale unui domeniu preferat. Gama de interese a gîndirii umane are nevoie, bunăoară, de cuceririle actuale și viitoare ale spațiului cosmic alături de istoria aviației și astronomiei. Toate procesele de creație științifică, de strictă tehnică specializată, au un ferment stimulator atunci cînd recepționează cultură și civilizația în forme variate dar temeinic conturate.

La Colocviul amintit, cercetătorii Institutului de științe pedagogice au propus noi orientări în elaborarea programelor și manualelor de istorie pentru elevii din clasele IX—XI ale liceului de cultură generală. Printr-o atentă cercetare a tematicii actuale cît și pe baza experienței la catedră s-a propus predarea evenimentelor istorice în strînsă corelare cu formarea și dezvoltarea culturii și civilizației universale Istoria ne mai fiind azi o știință de informație asupra lumii trebuie să sugereze căile prin care societatea omenească poate să-și continue mersul ascendent.

Modernizarea predării istoriei, unanim recunoscută, dezvăluie însă dificultăți care nu pot fi soluționate prin măsuri „fulgerătoare" adoptate în cursul unui trimestru școlar. Știința pătrunzînd în toate sferele de activitate este chemată să-și spună cuvîntul și în domeniul învățămîntului. Institutele care cercetează știința istoriei vor fi solicitate să-și orienteze unele cercetări în compartimentele civilizației materiale și spirituale iar învățămîntul superior să formeze profesorii care să ansambleze organic cultura generală la interesele specialistului contemporan. Paralel cu această activitate riguros organizată, se cere precizarea raportului dintre clasic și modern, dintre caracterul informativ și formativ al istoriei culturii și civilizației. Îmbunătățirea predării istoriei implică însă și sfera de activitate a editurilor. Indiferent de pregătirea și posibilitățile de informare pe care le are profesorul, schimbarea de concepție în predarea unui obiect impune redactarea unor materiale auxiliare atît profesorilor cît și elevilor. Nu spun un lucru nou cînd afirm că nu avem albume, crestomații de texte, dicționare și atlase istorice. Instrumente indispensabile în predarea unei discipline de profil umanist.

O discuție sistematică pe această temă duce însă la întrebarea firească : ce facem cu predarea istoriei în anii care urmează, pînă cînd se vor crea condiții optime ? Unele voci răzlețe, se pare că cer chiar înlăturarea istoriei din liceu ! De cîțiva ani s-a adoptat o măsură „de moment" care, reducînd activitatea la clasa a X-a a lăsat totuși manualul conceput după vechiul număr de ore. Dacă se procedează similar și la alte clase, cîteva generații de elevi vor primi cunoștințele sub formă de „pilule" pînă la reorganizarea completă a învățămîntului.

Din aceste considerente ar fi mai nimerit ca profesorul să aibă latitudinea în lărgirea conținutului din programe și manuale. Introducerea, de pildă, a unor aspecte din știință și tehnică să fie însoțită de reducerea unor amănunte cronologice nesemnificative. Aceste sugestii pot fi completate și îmbunătățite prin cercetarea altor opinii venite în primul rînd de la cei care predau nemijlocit istoria. Părerile pot fi cunoscute și prin inițierea unor dezbateri în rîndul celor avizați și interesați în perfecționarea procesului de învățămînt al istoriei.

Prof. Paul GRIGORIU

arthur rimbaud

RIMBAUD TINAR

„Iluminările"

I. După Diluviu

Îndată de ideea Diluviului se liniști, un izpure se opri în trifoiuri și în copoșeii legănători, și-și spuse rugăciunea către curcubeu prin pînza de păianjen.

Oh ! pietrele scumpe care se ascundeau, — florile care se și mirau.

În marea uliță murdară otgoanele se ridicară, și se trasără bărcile către marea etajată sus ca pe gravuri.

Sîngele curse, la Barbă-Albastră, la abatoare, — în circuri, unde pecetia Domnului păli ferestrele. Sîngele și laptele curseră.

Castorii clădiră. „Mazagranele" fumegau prin caferele.

În marea casă de geamuri încă șiroind, copiii în doliu priviră minunatele icoane.

O ușă pocni, și, în piața cătunului, copilul își roti brațele, înțeles de sfîrleze și de cocoșii clopotnițelor de pretutindeni, sub scînteietoarea lapoviță.

Doamna xxx așeză un pian în Alpi. Liturghia și cuminecăturile fură slujite în cele o sută de mii de altare ale catedralei.

Caravanele porniră. Și Splendide-Hotel fu clădit în haosul de ghețuri și de noapte al polului.

Din clipa aceea, Luna auzi șacalii scîncind prin deșerturile de cimbru — și eglogele în saboți mormăind în livadă. Apoi, în codrul violet, înmugurind, Eucharis îmi spuse că era primăvară.

Ți-nește, iaz : — Spumă, rostogoleș-te-te pe punte și peste păduri ; — giulgii negre și orge, — fulgere și tunet, — urcați și rostogoliți-vă ; — Ape și tristeți, urcați și dezlegați Diluviile.

Căci de cînd s-au risipit, — oh ! pietrele scumpe îngropîndu-se și florile învoalte ! — e o plictiseală ! și Regina, Vrăjitoarea care-și atîță tăciunii în oala de pămînt, n-o să se induplece niciodată să ne depene ceea ce știe, și ceea ce noi nu cunoaștem.

II. Copi'ărie

I

Acest idol, ochi negri și coamă galbenă, fără părinți nici curte, mai nobilă decît mitologia, mexicană și flamandă, domeniul ei, azur și verdeață trufașe, se întinde pe țărmuri numite de vaituri fără corăbii cu nume crunt cline, slave, celtice.

În gura pădurii — florile de vis clinchene, scînteie, fulgeră — fața de buza de portocală, cu genunchii încrucișați în clarul diluviu care țîșnește din pajiști, goliciune pe care o umbrese, o pătrund și investmîntă curcubeiele, flora, marea.

Cocoașe ce rotesc pe terasele vecine cu marea : copile și uriașe, superbe arabe în mușchiul de coclauă, juvaeruri în picioare pe țărîna grasă a dumbrăvilor și grădinițelor desghețate — tinere mame și mari surori cu privirile pline de pelerinaje, sultane, prințese cu mers și costume tiranice, micuțe străine și persoane gingașe nefericite.

Ce plictiseală, a „făpturii dragi" și a „inimioarei scumpe" !

II

E ea, micuța moartă, după tufele de trandafiri. — Tînăra mamă defunctă coboară peronul. — Caleașca vărului șfrîșnește pe nisip. — Frățiorul — (e în Indii !) aici, în fața asfințitului, pe pajiștea de garoafe. — Bătrînii care au fost îngropați în picioare în meterezul cu șiboi.

Roiul frunzelor de aur impresoară casa generalului. Sînt în sud. — Tii poteca roșie ca să ajungi la hanul goi. Castelul e de vînzare ; persienele sînt desprinse. — Preotul va fi luat cheia bisericii. — În jurul parcului, lojele paznicilor sînt nelocuite. Palisadele sînt atît de înalte încît nu se văd decît crestele foșnitoare. De altfel, nu e nimic de văzut înăuntru.

Pajiștile urcă în cătunele fără cocoși, fără nicovale. Stăvilarul e ridicat. O, calvarurile și morile deșertului, ostroavele și girezile.

Flori magice zumzăiau. Taluzele îl legănau. Vite de o eleganță fabuloasă treceau. Norii se adunau în largul mării făcută dintr-o vecie de lacrimi fierbinți.

III

În pădure, e o pasăre, cîntecul ei te oprește și te face să roșești.

E un ornic care nu sună.

E o rovină cu un cuib de sălbăticiuni albe.

E o catedrală care coboară și un lac care urcă.

E o trăsurică părăsită în cring, sau care coboară poteca în goană gătita cu panglici.

E o trupă de mici saltimbanci în costume, zăriți pe șosea din marginea pădurii.

E în sfîrșit, cînd ți-e foame și sete, cineva care te alungă.

Desen de RIMBAUD

IV

Sînt sfîntul, în rugăciune pe terasă, —cum dobitoacele blinde pasc pînă la marea Palestinei.

Sînt savantul cu fotoliu mohorît. Crengile și ploaia bat în fereastra bibliotecii.

Sînt pietonul drumului mare prin pădurile pitice : vuietul ecluzelor îmi acoperă pașii. Privesc îndelung melancolica leșie de aur a amurgului.

Aș fi copilul părăsit pe digul pornit în largul mării, micul valet mergînd pe drumeagul a cărui frunte atinge cerul.

Cărările sînt aspre. Ponoarele se acoperă de grozamă. Aerul a încremenit. Ce departe sînt păsările și izvoarele ! Nu poate fi decît sfîrșitul lumii, înaintînd.

V

Să mi se închirieze, dar, acel mormînt, spoit cu var cu șanțurile cimentului ieșite în afară, — foarte departe sub pămînt.

Mă așez la masă, lampa luminează puternic aceste ziare pe care sînt idiot că le recitesc, aceste cărți netrebnice.

La o distanță enormă deasupra salonului meu subteran, casele se împlîntă, brumele se adună. Noroiul e roșu sau negru. Oraș monstruos, noapte fără sfîrșit !

Mai puțin sus, sînt canalurile. De o parte și de cealaltă nimic decît grosimea globului. Poate genuni de azur, puțuri de foc. Poate pe aceste planuri se întîlnesc luni și comete, mări și legende.

În orele de alean îmi închipui mingi de safir, de metal. Sînt stăpînul tăcerii. La ce o părelnică lucarnă ar păli în ungherul bolții ?

III. Poveste

Un Prinț era jignit de a nu se fi dedat în veci decît la desăvîrșirea mărinimiilor de rînd. El prevedea uluitoare revoluții ale dragostei, și-și bănuia femeile că pot mai mult decît această bunăvoință sulemenită cu cer și cu lux. Voia să vadă adevărul, ora dorinței și a împlinirii esențiale. Că fu sau nu o rătăcire întru cucernicie, el vru. Avea cel puțin o destul de largă putere omenească.

Toate femeile care-l cunoscuseră fură ucise. Ce pustiire a grădinii frumuseții ! Sub paloș, ele îl binecuvîntară. Nu-și porunci altele noi. — Femeile se reînființară.

Ucise pe toți cei care-l urmau, după vînătoare sau libații. — Toți îl urmau.

Se înveseli să gîtuie fiarele de lux. Dădu foc palatelor. Se năpustea asupra oamenilor și-i tăia în bucăți. — Mulțimea, coperișurile de aur, frumoasele fiare viețuiau încă.

Poți să te desfeți în nimicire, să reîntinerești prin cruzime ! Norodul nu cîrti. Nimeni nu se făcu părtaș vederilor sale.

Într-o seară el galopa semeț. Un Geniu se arătă, de o frumusețe de nespus, de nemărturisit chiar. Din înfățișarea și din portul său se desprindea făgăduința unei iubiri multiple și complexe ! a unei fericiri de nerostit, de neîndurat chiar ! Prințul și Geniul se prăbușiră poate în sănătatea esențială. Și cum n-ar fi putut să moară ! Împreună, dar, ei muriră.

Dar acel Prinț răposă, în palatul său, la o vîrstă obișnuită. Prințul era Geniul. Geniul era Prințul.

Muzica savantă lipsește dorinței noastre.

IV. Paradă

Niște soitari bine legați. Cîțiva dintre ei au jefuit lumile voastre. Fără cerințe, și prea puțin zoriți să-și arate strălucitele lor însușiri și cunoașterea cugetelor voastre. Ce oameni călîți ! Ochi năuci în felul nopții de vară, roșii și negri, tricolori, de oțel împuns cu stele de aur ; fețe slutite, plumburii, pale, incendiate ; răgușeli deșuchiate ! Mersul crud al paietelor ! — Sînt cîțiva tineri — cum ar privi ei, Cherub ? — înzestrați cu niște voci înfricoșătoare și unele mijloace primejdioase. Sînt trimiși să-și facă mina în oraș, gătiți cu un *lux* dezgustător.

O, cu mult prea violentul Paradis al grimasei turbate ! Nici-o asemănare cu Fakirii voștri și celelalte bufonerii scenice. În costume improvizate cu gustul visului rău ei joacă prohoduri, tragedii de circari și de semi-zei spirituali cum niciodată istoria sau religiile nu le-au jucat. Chinezi, Hottentoți, țigani, neghiobi, hiene, Molochi, vechi demențe, demoni siniștri, ei îmbină felurile populare, materne, cu aerele și duioșiile bestiale. Ar interpreta piese noi și cîntece „de pahar". Boscari neîntrecuți, ei preschimbă locul și persoanele și se folosesc de comedia magnetică. Ochii ard, sîngele cîntă, oasele cresc, lacrimile și șuvițe roșii șiroiesc. Gluma sau teroarea lor ține un minut, sau luni de zile.

Singur eu am cheia acestei parade sălbatice.

V. Antică

Gingaș fiu al lui Pan ! În jurul frunții tale încununată de flori și de broboane ochii tăi, mingi prețioase, rotesc. Pătați de drojdii brune, obrajii se scobesc. Colții tăi sclipesc. Pieptul seamănă cu o țiteră, clinchete trec prin brațele tale blonde. Inima îți bate în acest pîntec în care doarme dublul sex. Preumblă-te, noaptea, mișcînd încet această coapsă, această secundă coapsă și această gambă din stînga.

Ultimul portret al poetului desenat de ISABELLE RIMBAUD

VI. Being beauteous

În fața unei zăpezi o Ființă de Frumusețe învoaltă. Șuiere de moarte și cercuri de muzică surdă fac să urce, să se întindă și să tremure ca un spectru acest trup adorat ; răni scarlate și negre scînteiază în cărnurile superbe. Culorile firești ale vieții se închid, dansează și se desprind în jurul Viziunii, pe schelă. Și freamătele se înalță și tună, și gustul turbat al acestor efecte încărcîndu-se cu șuierele mortale și asprele muzici pe care lumea, departe în urmă, le aruncă așupra matcei noastre de frumusețe, — ea șovăie, se ridică. Oh ! oasele noastre s-au învestmîntat într-un nou trup înamorat.

*

O, fața de cenușă, herbul de coamă, brațele de cleștar ! tunul peste care trebuie să mă prăbușesc prin iureșul arborilor și al aerului ușor !

VII. Vieți

I

O, enormele alei ale țării sfinte, tindele templului ! Ce s-a făcut cu brahmanul care mi-a deslușit Proverbele ? De atunci, de acolo, văd și bătrînele chiar. Îmi amintesc de orele de argint și de soare către fluvii, cu mîna soației pe umărul meu, și de mîngîierile noastre în picioare în cîmpurile piperate. — Un zbor de columbe scarlate tună în jurul gîndirii mele. Surghiunit aici, am avut o scenă pe care să joc capodoperile dramatice ale tuturor literaturilor. Vă voi arăta bogățiile nemaiauzite. Observ istoria comorilor pe care le găsirăți. Văd urmarea ! Înțelepciunea mea e tot atît de disprețuită cît e haosul. Ce e neantul meu pe lîngă stupoarea care vă așteaptă.

II

Sînt inventatorul cu totul altfel meritînd decît toți cei care m-au premers ; un muzician chiar, care va fi găsit ceva cum ar fi cheia dragostei. Acum, senior al unei selbe aspre cu cer măsurat, încerc să mă înduioșez amintindu-mi de pruncia miloagă, de ucenicie sau de clipa sosirii în saboți, de polemici, de cele cinci sau șase văduvii, și cele cîteva nunți în care agerimea mea m-a împiedicat să urc la diapazonul camarazilor. Nu regret bătrîna mea parte de bucurie divină : aerul sobru al acestei aspre selbe hrănește cu hărnicie atrocele meu scepticism. Dar cum acest scepticism nu mai poate fi pus de-aici înainte a sluji, și cum de altfel m-am închinat unui nou fior, — aștept să devin un foarte rău nebun.

III

În podul în care fui închis la doisprezece ani am cunoscut lumea, am ilustrat comedia umană. Într-o pivniță am învățat istoria. La o anume sărbătoare a nopții dintr-o cetate a Nordului am întîlnit toate femeile pictorilor din trecut. Într-un vechi pasaj la Paris am învățat științele clasice. Într-un măreț lăcaș împresurat de Orientul întreg mi-am desăvîrșit vasta mea operă și petrecut ilustra retragere. Datoria mi-a fost recunoscută. Nici să nu ne mai gîndim la asta. Sînt eu adevărat de dincolo de mormînt, și fără samsarlîcuri.

VIII. Plecare

Destule văzute. Viziunea s-a aflat în toate vînturile.

Destule avute. Vuietele orașelor, seara, și la soare, și întotdeauna.

Destule cunoscute. Sentințele vieții. — O, Vuiete și Viziuni !

Plecare în iubire și freamăt noi.

IX. Regalitate

Într-o bună dimineață, la un popor foarte blînd, un bărbat și o femeie superbi strigau în piața publică : „Prieteni ai mei, vreau ca ea să fie regină !". „Vreau să fiu regină !". Ea rîdea și tremura. El vorbea prietenilor de revelație, de încercare izbăvită. Ei se extaziau strînși unul de celălalt.

Într-adevăr, ei fură regi o întreagă dimineață, cînd covoarele de carmin se înălțară pe case, și o întreagă după-amiază, cînd porniră pe drumul dinspre grădinile de palmieri.

X. Unei rațiuni

O bătaie a degetului tău pe tobă descarcă toate sunetele și începe noua armonie.

Un pas al tău e ridicarea noilor oameni și pornirea lor.

Capul tău se sucește : noua iubire ! Capul tău se întoarce : — noua iubire.

„Schimbă-ne ursitele, cerne urgiile, începînd cu „timpul", îți cîntă copiii aceștia. „Înalță oriunde ființa sorților noștri și a juruințelor noastre", ți se roagă.

Venită din veci, tu care vei merge pretutindeni.

În românește de
TAȘCU GHEORGHIU

Luceafărul

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef : Ștefan Bănulescu
Redactori șefi adjuncți :
Cezar Baltag, Fănuș Neagu,
Adrian Păunescu
Secretar general de redacție :
Constanția Țeiu

REDACȚIA :
București, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11 51 54; 12 16 10

ADMINISTRAȚIA :
Șoseaua Kiseleff 10, tel: 18 33 99

ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei; 6 luni — 26 lei; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică : **Mircea Popescu**
Paginator : **Nicolae Ion**